

# **MLADI STARCI**

## **o staranju in prostoru**

# KAZALO

SKRB ZA PRIHODNOST	.....7
Uvod	.....8
Tina Mervic: Mladi starci v Idriji	.....10
Urška Smrke: Spreminjanje odnosa do doma v starosti	.....12
O STARANJU IN PROSTORU	.....17
ANALIZA STANJA V IDRIJSKO-CERKLJANSKI REGIJI	.....27
Staranje prebivalstva v regiji	.....28
Staranje prebivalstva v razmerju do števila stanovanj	.....32
Obstoječe kapacitete domov za upokojence	.....35
ALTERNATIVNE OBLIKE (SO)BIVANJA	.....37
Kaj pa sobivanje?	.....39
Domovi četrte generacije oz. gospodinjske skupine	.....40
Prenova in prilagajanje stanovanja	.....41
Preselitev v oskrbovano stanovanje	.....42
Servisna ponudba storitev na domu	.....43
Usposabljanje družinskih članov za oskrbovanje in nego starih ljudi	.....44
Krepitev sosedske in prostovoljske pomoči pri oskrbi	.....45
Pametni domovi s podporo informacijsko-komunikacijske tehnologije	.....46
Krajevno medgeneracijsko središče in modeli mestnega razvoja	.....47
Stanovanjske zadruga	.....48
MOŽNOSTI V IDRIJI	.....51
Stanovanjske zadruga in industrijska dediščina	.....53
Oskrbniške družine v pozabljeni novi hiši	.....55
Gospodinjske skupine povežejo razpršene hiše v mestu	.....57
Oskrbovana stanovanja in življenje v središču dogajanja	.....60
PRIMERI IZ PRAKSE	.....63
Lizbona	.....66
Zürich	.....70
New York	.....73
Los Angeles	.....76
Kopenhagen	.....78
Weesp	.....81
East London	.....84
RAZMISLEK NAMESTO ZAKLJUČKA	.....88
KOLOFON	.....91

**Skrb za prihodnost**

# Mladi starci

## UVOD

“Glede na projekcije Združenih narodov je Slovenija uvrščena med deset najstarejših držav v celotnem svetu. Danes je pri nas vsak peti prebivalec starejši od 65 let. Če se bo takšna dinamika nadaljevala, bo delež starejših od 65 let leta 2030 predstavljal 25 odstotkov prebivalstva, do leta 2050 pa bo vsak tretji prebivalec Slovenije starejši od 65 let. Po podatkih Sursa je bila lani povprečna slovenska starost 43,3 leta. Če sem nam sedanja povprečna starost ne zdi tako visoka, pogledajmo primerjavo z letom 1960 – takrat je bila povprečna starost Slovencev manj kot 30 let. Že čez 20 let lahko pričakujemo, da bo povprečen Slovenec starejši od 50 let. Čez 20 let bo Slovenija doživela svojega abrahama.”

*Andraž Rangus, Staranje slovenskega prebivalstva, MMC RTV SLO, Radio Slovenija, 5. avgust 2019, Ljubljana*

Pri projektu Mladi starci sem najprej sodelovala kot udeleženka v video posnetku. Že takrat me je tema pritegnila, saj je tako vsakodnevna, hkrati pa se o staranju, potrebah v staranju in o načrtovanju staranja premalo pogovarjamo. Vedemo se kot, da se nam to ne bo zgodilo, če pa se nam bo, bomo takrat zagotovo pripravljeni. Preko raziskovanja tematike staranja v povezavi s prostorom, sem se sama zavedla, da je resnično potrebno spodbujati pogovor in širiti znanje med posamezniki. Delavnica Mladi starci je bila še ena potrditev, da je tematika zanimiva, da je medgeneracijsko sodelovanje uspešno in da lahko, če se lotimo pravočasno, če smo motivirani in angažirani, nastanejo zelo zanimive in tudi uporabne stvari. Hkrati pa je potrebno poudariti, da zanimive stvari nastanejo tudi v preseku različnih ved, v našem primeru arhitekture in psihologije.”

*Tina Mervic, mag. psih.*

Pričakovana življenjska doba in delež starejših v družbi se je v zadnjih desetih letih drastično povečal. Trend staranja za prihodnja desetletja kaže še hitrejše staranje družbe. Le-ta se bo morala prilagoditi novi strukturi prebivalstva v vseh aspektih, tudi iz vidika arhitekture, urbanizma in oblikovanja. Potrebne bodo spremembe in prilagoditve javnega prostora, spremembe pri oblikovanju stanovanj, prilagoditve javne prometne infrastrukture itd. Vse to so izzivi, na katere se bo morala stroka ustrezno odzvati, da bo življenje čez deset, dvajset ali trideset let kvalitetno tako za posameznika in celotno družbo. Kot arhitekt se počutim odgovornega, da na to opozarjam že zdaj, ko se še lahko pripravimo.

*Primož Pavšič, u.d.i.a.*

Mladi starci so zrasli iz vprašanja, kako in kje se bomo starali čez 50 let. Prekarne oblike dela, ki ne zagotavljajo socialne varnosti, so v porastu. Mladi se vse kasneje odseljujejo od doma, če sploh. Kasneje se odločajo za otroke, ker nimajo ustreznih prostorskih in socialnih pogojev. Zaradi daljše življenjske dobe narašča število kroničnih bolnikov. Podaljšuje se delovna doba in zmanjšuje socialna varnost, predvsem v mestih pa kritično primanjkuje stanovanj. Nove oblike bivanja zahtevajo nove tipologije in mestni prostor se mora pripraviti na drugačno strukturo uporabnikov. Odsotnost prostorske politike in državne strategije za prilagajanje (bivanjskega in javnega) prostora na nove demografske razmere je zaskrbljujoče. Mladi starci zato iščemo odgovore o prihodnosti staranja, tudi s pomočjo pričujoče publikacije. *Katja Martinčič, m.i.a.*

Priprava na razstavo Mladi starci, Idrija, 2019. ©Mladi starci



# Mladi starci v Idriji

Tina Mervic, mag. psih.

Mladi starci smo vsi mladi, ki razmišljamo o svoji starosti in vsi starejši, katerih kronološka starost ni povsem skladna z njihovo funkcionalno starostjo in se počutijo mnogo mlajši kot jim leta šteje EMŠO. Mladi starci želi biti tudi kontroverzni naslov oziroma fraza, ki mlade spodbuja k temu, da o starosti in vsemu, kar le ta prinaša, razmišljajo že danes. Če se bomo šele pri 60ih začeli ukvarjati s tem, kako prenoviti svojo ogromno hišo, v kateri že leta živimo sami, in tudi če bomo pri svojih 80ih šele začeli razmišljati kako bi se izognili bivanju v domu za upokojence, bo najbrž že prepozno.

## O projektu

Mladi starci je projekt, ki je intenzivno zaživel v Mesecu prostora v Idriji. Projekt je bil so-financiran s strani Ministrstva za okolje in prostor, izveden s strani humanitarnega društva Streha za vse s podporo Mladinskega centra Idrija in drugih organizacij v Idriji. Gre za projekt ozaveščanja in izobraževanje laične in strokovne javnosti o staranju, prostoru in psihosocialnih dejavnikih, ki oboje povezujejo. Arhitektura predstavlja socialni in zdravstveni kontekst staranja. Če želimo pametno načrtovati prihodnost bivanja, je ključno, da začnejo arhitekti in prostorski načrtovalci razmišljati o uporabniku, ki šele nastaja - o starejši osebi, ki je digitalno pismena in aktivna na različnih nivojih, morda gibalno, morda duševno ovirana, z vse manjšo socialno mrežo in prekarnim statusom. Hkrati pa bi se morali o načrtovanju za starost ukvarjati tudi vsi mladi posamezniki, ki razmišljamo o novogradnjah ali prenovah zgornjih nadstropij v enodružinskih hišah naših staršev.

## Medgeneracijska delavnica

V projektu Mladi Starci smo sodobno arhitekturo povezali s psihologijo. Začeli smo z medgeneracijsko delavnico na Gimnaziji Jurija Vege Idrija, kjer smo združili upokojence in gimnazijce in naslovili problematiko neprimernih bivalnih okolij v starosti. Najprej smo raziskovali asociacije medgeneracijske skupine na pojme kot so dom, dom za upokojence, sobivanje in starost in tako pridobili prve vtise o dožemanju starosti, doma in sobivanja. S hitrimi vprašanji smo preverili njihovo poznavanje stanovanjske problematike v starosti. Preverili smo, če vedo, da so v Idrijsko-cerkljanski regiji le trije domovi za upokojence s 434 posteljami, starejših od 65 let pa je 2763, da bo leta 2050 v vsakem tretjem gospodinjstvu živela oseba starejša od 65 let, da obstajajo tudi druge oblike bivanja v starosti kot le dom za upokojence, ...

Ugotovili smo, zakaj se je pomembno pogovarjati o tem, kako prostor vpliva na posameznike, kaj pomeni dostopnost (fizična/finančna) prostora, kako je osamljenost povezana s prostorom, v katerem živimo, in zakaj se je potrebno že danes soočiti s stanovanjsko problematiko, ki se dotika tako mladih kot starih.

Glavni del delavnice pa je bilo ustvarjalno delo v medgeneracijskih skupinah, kjer so mladi in stari pod vodstvom arhitektov in oseb s psihosocialno izobrazbo, razvijali ideje za prenovu nekaterih zapuščenih objektov v centru Idrije v stavbe namenjene za alternativne oblike bivanja starejših.

## Razstava Mladi starci

Ustvarjalni proces, ki je nastal na delavnici, smo predstavili tudi na razstavi, ki smo jo otvorili na dan duševnega zdravja, 10. oktobra. Ekipi ustvarjalcev razstave se je pridružila tudi Urška Smrke, po izobrazbi psihologinja, trenutno vpisana na doktorski študij Družboslovne metodologije, v okviru katerega se ukvarja s subjektivno ustreznostjo bivalnega okolja. Pripravila je predavanje na temo staranja in bivanja v starosti in tako naredila uvod v razstavo, ki v splošnem gradi na kontrastu med sobivanjem in osamljenostjo v starosti.

Na razstavi smo predstavili ključna dejstva o prostoru in staranju ter povezavi med tema dvema pojmom, video intervju "Young Oldies" z mladimi, ki govorijo o tem, kako si predstavljajo svojo starost, statistične projekcije staranja in namestitvenih kapacitet za Idrijsko-cerkljansko občino, primere bivanja in sobivanja iz tujine ter rezultate že omenjene delavnice. Z nekaj interaktivnimi postavitevami smo poskušali v obiskovalcih prebuditi občutek osamljenosti in zavedanja fizičnih ovir in telesnih omejitev v prostoru, ki se večajo s starostjo (Soba za 1 - soba za samovalca, ki govori o tem, kako je bivati sam in biti zgolj posredno, preko medijev in bežnih pogledov povezan z zunanjim svetom, ki medtem teče dalje).

Pomen razstave so prepoznali na Zvezi društev upokojencev Slovenije. Ustvarjalci si ne želimo, da bi bili Mladi starci le nekaj mesečni projekt, ampak si želimo, da je to začetek raziskovanja omenjene tematike in začetek pogovora s posamezniki in odločevalci, ki lahko že danes začnemo oz. začnejo soustvarjati prostor prihodnosti - prostor, ki je dostopen in raznolik, vključuje, spodbuja in tako gradi trajnostno dolgoživo in odgovorno skupnost.

Celoten članek je bil objavljen na spletni strani Mladinskega centra Idrija, 11.11.2019 v Idriji in je dostopen na povezavi: <https://www.mcidrija.si/novice/item/929-mladi-starci.html>.

Povezava do video intervjuja "YOUNG OLDIES": [https://www.youtube.com/watch?v=GbAu22Ye3CU&ab\\_channel=KatjaMartin%C4%8Di%C4%8D](https://www.youtube.com/watch?v=GbAu22Ye3CU&ab_channel=KatjaMartin%C4%8Di%C4%8D)

# Spreminjanje odnosa do doma v starosti

Urška Smrke, mag. psih.

## Spreminjajoči se odnos do doma v starosti

Dom ima za človeka poseben pomen. Bivališče, v katerem si ga ustvarimo, nam namreč nudi prostor za zadovoljevanje številnih potreb – nudi nam zaščito in zasebnost, podpira naše družabne stike, partnerske odnose in ustvarjanje družine, zadovoljuje naše potrebe po samouresničevanju, in še mnogo več (Mandič, 1999). Do doma zato gojimo kompleksen odnos, ki se tekom življenja spreminja. Razumevanje teh sprememb v starosti je pomembno, da bi lažje razumeli želje in potrebe starejših ter jim (in nam) bolj uspešno omogočali ustrezna bivalna okolja, ki jih podpirajo in pomagajo pri doseganju kakovostnega življenja.

## Pomen doma

Po osnovni opredelitvi je dom 'prostor, v katerem posameznik ali družina živi in hrani svojo lastnino' (Urbanistični terminološki slovar, 2015). V njem se torej srečujejo fizični prostor, stvari v njem ter mi sami, pogosto z nam pomembnimi drugimi. A (predvsem 'uspešen') dom to opredelitev močno presega. Daje nam namreč občutek povezanosti s prostorom in občutek, da imamo nekje svoje korenine, da iz tega prostora nekako izhajamo. Hkrati nam daje podlago za organizacijo fizične plati našega življenja. V njem čutimo toplino, atmosfero prijaznosti, skrbi in podpore. Je tudi prostor, v katerem smo lahko sproščeni in se počutimo svobodne biti to, kar smo. Predstavlja nam prostor za regeneracijo – v njem se ustavimo in spočijemo ter obnovimo svoje moči. Nenazadnje, nad prostorom, ki nam predstavlja dom, čutimo neko posedovanje, torej da je naš (četudi nismo dejanski lastnik nepremičnine) in da imamo nad njim nadzor, ter v njem uresničujemo svojo potrebo po zasebnosti (Windsong, 2010).

V starosti postajajo še posebej pomembne nekatere značilnosti doma: njegove prostorsko-fizične značilnosti, opremljenost in dostopnost, ki omogočajo bolj ali manj kakovostno bivanje. Na čustvenem nivoju se poseben pomen doma kaže predvsem v varnosti, ki jo starejši (lahko) doživljajo doma, v občutkih intimnosti in pripadnosti, ki se izrazijo v domačem prostoru. V socialnem smislu dom starejšim omogoča odnose in interakcije s sorodniki, sosedi in obiskovalci. Hkrati bivalno okolje lahko vzbuja občutek kontinuitete iz preteklosti, pripomore k ohranjanju samopodobe in krepi občutek identitete, spodbuja neodvisnost in blagostanje (Fornara idr., 2019).

Zaradi vsega, kar nam dom nudi, do njega gojimo številne občutke, ki jih lahko najbolje opredelimo kot navezanost na dom. V starosti se ta čustvena vez do domačega okolja še povečuje in tako dom pridobiva še večji pomen za posameznika, kar spodbuja tudi dejstvo, da starejši običajno preživijo večji del dneva tam, kjer bivajo – torej doma, v svojem

bivališču in soseski. Tako ugotavlja tudi Kerbler s sodelavci (2017), da so pri nas starejši na svoje stanovanje in širše bivalno okolje močno navezani in z njim tudi zadovoljni. Močna navezanost na dom ima številne pozitivne učinke, kot je npr. večja vključenost v lokalno skupnost, višja kakovost življenja, boljše psihično in fizično zdravstveno stanje. Vendar pa lahko predstavlja tudi oviro pri selitvi v primernejše bivalno okolje, pretirano zadrževanje doma in zmanjševanje družabnih stikov.

## Kakovost bivanja in vsakodnevna kompetentnost

Značilnosti bivalnega okolja pomembno vplivajo na kakovost našega življenja. Hkrati je kakovost bivanja odvisna od naše ti. vsakodnevne kompetentnosti, ki predstavlja posameznikovo sposobnost ali zmožnost, da izvaja številne dejavnosti, potrebne za samostojno in neodvisno bivanje (npr. priprava hrane, vzdrževanje čistoče in urejenosti doma, skrb za lastno higieno). To je torej kompetentnost obvladovanja svojega okolja in je kot takšna med pomembnejšimi psihološkimi resursi človeka (Fornara in Manca, 2017).

S starostjo vsakodnevna kompetentnost upada. Spreminja se v okviru širših prostorskih kompetenc človeka, med katerimi najprej upadajo zmožnosti znajti se v neznanih prostorih (npr. pravilno se orientirati, ustrezno oceniti razdalje v prostoru). Ko oseba čuti, da se v neznanem ali manj znanem okolju slabše znajde, pa se običajno še vedno dobro znajde v znanih prostorih, s katerimi ima izkušnje. Sčasoma se spremeni tudi to in za starejše tudi njihovo domače okolje postaja vse težje za učinkovito obvladovanje. Govorimo torej o neskladju med osebo in okoljem, torej med njenimi individualnimi kompetencami ter značilnostmi prostora, ki vodi do vse bolj okrnjenega delovanja, saj se zmanjšuje zmožnost opravljanja dejavnosti, potrebnih za samostojno bivanje. Starejši tako okolje doživlja kot vse bolj zahtevno in sebe kot manj uspešnega pri njegovem obvladovanju, kar pogosto vodi do občutkov tesnobe, znižanja samozavesti in nižjega zadovoljstva z življenjem (Fornara idr., 2019).

## Strategije soočanja s spremenjeno vsakodnevno kompetentnostjo in njihovi učinki na kakovost življenja

Na spremenjeno vsakodnevno kompetentnost se starejši odzovejo v glavnem na dva načina: proaktivno – tako, da prilagodijo svoje življenjske okoliščine svojim spremenjenim zmožnostim, preferencam in željam, ali pa reaktivno – s prilagajanjem svojih preference in želja okolju in omejitvam, ki jih ta postavlja pred posameznika. Cilj obeh strategij je zmanjševanje razkoraka med trenutnim stanjem/načinom bivanja in stanjem, ki si ga posameznik želi. Za obe strategiji je značilno prilagajanje, razlikujeta pa se v tem, kaj je predmet prilagajanja. V najbolj proaktivnih strategijah posameznik prilagaja svoje fizično okolje, kar pomeni, da spreminja svoj dom tako, da ga ta še naprej podpira v njegovih dejavnostih (npr. uporablja različne pripomočke, ki olajšajo samostojno bivanje). Prilagodi si lahko tudi svoje socialno okolje tako, da pridobi formalno pomoč pri bivanju doma (npr. pomoč pri čiščenju, kuhanju, negi) ali se za neformalno pomoč dogovori s sorodniki, sosedi, prijatelji. V najbolj reaktivnih

strategijah pa se prilagodi sam tako, da spremeni svoje vedenje in želje, da postanejo skladne s tem, kar oseba sama še zmore opraviti v domačem okolju. Človek tako sprejema vse večje omejitve, ki mu jih postavlja okolje, in si sčasoma niti ne prizadeva več, da bi jih premagal. Gre torej za reakcijo, pri kateri posameznik nekako obupa nad svojimi spremenjenimi sposobnostmi in omejitvami bivalnega okolja (Fornara in Manca, 2017).

Najbolj proaktivne strategije prilagajanja so tiste, ki omogočajo čim daljše samostojno in neodvisno bivanje v lastnem domu, kar si starejši tudi najpogosteje želijo. A pri tem je izjemnega pomena to, da fizične lastnosti bivalnega okolja te prilagoditve tudi omogočajo. To pomeni, da bo oseba z majhnimi vložki v fizične spremembe dosegla velike učinke – torej lažje opravljanje dejavnosti doma in s tem višjo kakovost bivanja. Cilj tovrstnega prilagajanja je, da starejši čim dlje ohranijo svoj način bivanja v svojem domačem okolju - da lahko z ustreznimi prilagoditvami bivajo tako, kot so bili vajeni in kot jim najbolj ustreza, brez da bi morali temeljito spreminjati svoje želje in navade (Fornara in Manca, 2017).

S spremembami v zmožnosti samostojnega bivanja se spreminja tudi odnos do doma. Kot že omenjeno, se s starostjo povečuje navezanost na domače okolje, kar lahko predstavlja tudi nekakšno kompenzacijo med posameznikovimi spremenjenimi zmožnostmi in vse večjimi zahtevami okolja. S spremenjenimi zmožnostmi samostojnega bivanja se povečuje tudi občutek, da se predvsem v novih okoljih slabše znajdejo. Ker se vse težje znajdejo oz. jim to predstavlja vse večji napor, do manj znanih okolij pridobivajo vse bolj negativna stališča. Zato raje ostajajo doma, v svojem bivališču in soseski, kjer je okolje poznano in predvidljivo. Tako se navezanost na domače okolje v starosti povečuje (Fornara idr., 2019).

Negativen odnos do novih okolij in povečana navezanost na dom sta skladni s tem, da si starejši v glavnem želijo čim dlje ostati v svojem domu, torej se starati doma, v znanem kontekstu lastnega bivalnega okolja (Sendi idr., 2019). Bivanje v lastnem bivalnem okolju je zaželeno tudi zato, ker ima na posameznika številne pozitivne učinke. Npr. večji občutek svobode, da počno kar si želijo, na način in v času, ki ga sami izberejo, večji občutek nadzora ali kontrole nad svojim vsakodnevnim življenjem, ohranjanje odnosov s ljudmi doma in v njegovi okolici ... Vse to pomembno učinkuje na kakovost življenja starejšega, njegovo samozavest, občutek identitete, zadovoljstvo z življenjem itd. Ohranjanje neodvisnosti je torej nekaj, kar je potrebno v starosti spodbujati (Fornara in Manca, 2017).

### Ko domače okolje ni več ustrezno

Vendar pa samostojno bivanje oz. bivanje v domačem okolju sčasoma zaradi spremenjenih sposobnosti v starosti postaja vse manj primerno okolje. To se kaže v številnih ovirah, ki se najpogosteje pojavijo zaradi neustrezne ureditve stanovanja, oteženega dostopa do stanovanja, neustrezne lokacije bivališča, vzdrževanja stanovanja (v primeru lastništva) in pokrivanja stroškov (Kerbler idr., 2017). Nekatere prilagoditve fizičnega okolja sicer lahko podaljšajo čas, ko je bivališče še primerno za bivanje starejše osebe, a pogosto niso dovolj, da bi dolgoročno omogočile kakovostno samostojno bivanje. Takšno bivališče kmalu postane čustveno, fizično in finančno breme starejših, ki pa se pogosto kljub temu ne želijo

preseliti. Namreč, selitev v novo okolje je predvsem v starosti izjemno kompleksna izkušnja, ki pogosto pretrga (čustvene) vezi z domačim okoljem in s tem torej močno negativno vpliva tudi na občutek 'biti doma' oz. se 'počutiti doma'. Še posebej, če selitev ni pristo-voljna, starejši to izkušnjo pogosto doživljajo kot izrazito negativno in celo travmatično, kar učinkuje tudi na blagostanje in kakovost življenja. Vendar pa kljub temu nekateri ob selitvah doživljajo tudi pozitivne učinke v smislu izboljšanja kakovosti svojega življenja (npr. nova dobrodošla pomoč pri opravilih, povečana varnost, več socialnih stikov in s tem manjša osamljenost), kar pa je močno odvisno od kakovosti novega bivalnega okolja, v katerega se oseba preseli (Fornara idr., 2019; Fornara in Manca, 2017).

### Kaj to pomeni za nas in za naša bivalna okolja ?

Odnos do domačega bivalnega okolja postaja v starosti še bolj kompleksen kot v drugih obdobjih življenja. S spremenjenimi vsakodnevnimi kompetencami starejši vse težje bivajo samostojno in opravljajo potrebne dejavnosti, zaradi česar pogosto zmanjšujejo nabor dejavnosti, ki se jih lotevajo in vse več časa preživljajo doma. S tem se povečuje njihova navezanost na dom, kar otežuje včasih nujno spremembo bivalnega okolja.

Da bi v starosti bivali skladno s svojimi željami, torej v svojem domačem okolju, in da to okolje ne bi postalo breme in ovira za kakovostno življenje, je na področju bivalnih okolij potrebno sprejeti drugačne prakse. Zgolj institucionalne oblike bivanja v starosti v obliki domov že dolgo ne predstavljajo več edine možnosti, kljub temu, da pri nas prepogosto še vedno izgleda in dejansko je tako (z izjemo oskrbovanih/varovanih stanovanj). Z razvijanjem gospodinjstkih skupin, stanovanjskih zadrug, oskrbniških družin, domov za vse življenje in pametnih domov bi pridobili oblike bivanja, ki spodbujajo samostojnost posameznika, njegovo socialno vključenost in omogočajo višjo kakovost bivanja. Predvsem pa bi pridobili več prepotrebne raznolikosti na področju oblik bivanja starejših, ki bi odgovarjale na različne preference starejših.

Hkrati je nujno vzpodbujati univerzalno načrtovanje (Simoneti idr., 2019), ki pomeni ustvarjanje bivalnih okolij, primernih za vse. Torej pristopiti k načrtovanju tako, da v prostoru izenačujemo možnosti oseb, ki imajo kakor koli zmanjšane možnosti pri rabi prostora, kar bomo v starosti doživeli praktično vsi. Poleg tega lahko za svoje kakovostno bivanje v starosti veliko naredimo tudi kot posamezniki, v kolikor o tem razmišljamo že prej, preden začutimo spremembe v svojih vsakodnevnih kompetencah. Torej da o svoji starosti aktivno razmišljamo in se kolikor je mogoče nanjo pripravimo tudi z vidika ustreznosti bivalnega okolja.



Medgeneracijska delavnica na temo sobivanja v prostorih Gimnazije Jurija Vege v Idriji, september 2019. ©Mladi starci

## Viri

Fornara, F. in Manca, S. (2017). Healthy residential environments for the elderly. V G. Fleury-Bahi, E. Pol in O. Navarro (ur.), Handbook of Environmental Psychology and Quality of Life Research (str. 441-465). Springer International Publishing Switzerland.

Fornara, F., Ali, A. E., Bonaiuto, M. in Pazzaglia, F. (2019). Residential place attachment as an adaptive strategy for coping with the reduction of spatial abilities in old age. *Frontiers in Psychology*, 10: 856, 1-9. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00856

Kerbler, B., Sendi, R. in Filipovič Hrast, M. (2017). Odnos starejših ljudi do doma in domačega bivalnega okolja. *Urbani izziv*, 28(2), 18-31.

Mandič, S. (1999). Stanovanje, kakovost življenja in spremembe v zadnjem desetletju. Družboslovne spremembe na Slovenskem, 15(30-31), 186-208.

Simoneti, M., Vertelj Nared, P. in Ažman, T. (2019). Univerzalno oblikovanje – oblikovanje za vse. *Rehabilitacija*, supl. 1, 90-94.

Urbanistični terminološki slovar (2015). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Windsong, E. A. (2010). There is no place like home: Complexities in exploring home and place attachment. *The Social Science Journal*, 47, 205-214. doi: 10.1016/j.soscij.2009.06.009

# O staranju in prostoru



Predstavniki ZDUS na razstavi Mladi starci, Idrija, 2019. ©Mladi starci

## [staranje]

stáranje -a s (â) glagolnik od starati: doba staranja; stáranje prebivalstva -a -- s večanje deleža prebivalstva, starega nad 64 let, ang.: ageing of population

(SSKJ, 2020, spletna izdaja)

Po podatkih SURSa je bila leta 2019 povprečna slovenska starost **[43,5 leta]**.

(SURs, junij 2020)

“Staranje prebivalstva je postala pomembna politična tema in vse večji izziv za vlade razvitih držav, saj se vse bolj soočajo s povečevanjem finančnih potreb za zagotavljanje zdravstvenih in socialnih storitev ter potreb po zagotavljanju ustrezne stanovanjske oskrbe za starejše.”

(Boštjan Kerbler, 2011, Alternativne oblike bivanja za starejše, Geografski obzornik, letnik 58, številka 3, 2012)

## [prostor]

prôstor -óra m

1. s stenami, ploskvami omejeni del tega, kar je nesnovno in v čemer telesa so, se premikajo; SINONIMI: zastar. prostornina, nar. suhota

2. del površine z ustreznim pohištvom, predmetom, namenjen za začasno namestitev ene osebe; SINONIMI: mesto<sup>1</sup>, neknoj. pog. plac 3. ed. potrebni del česa, ki komu, čemu omogoča nahajanje, bivanje kje SINONIMI: neknoj. pog. plac (SSSJ)

(SSKJ, 2020, spletna izdaja)

Stanovanjski sklad RS je 1.1.2015 obsegal 845 400 stanovanj. Od tega je bilo naseljenih le 674.500 stanovanj.

(SURs, januar 2015)

**V vsakem četrtem naseljenem stanovanju živi samo 1 prebivalec.**

(SURs, januar 2015)

## [Struktura prebivalstva]

se bo glede na zadnje demografske projekcije Eurostata 2015 v prihodnje zelo spremenila. Medtem, ko bo delež otrok oz. mladih (0-19 let) ostal skoraj nespremenjen, se bo delež starejših (stari 65 let in več) od leta 2016 do leta 2070 povečal za več kot polovico (z 18,6 % na 28,3 %). Delež starejših se bo povečal zaradi številčnejših generacij, rojenih v obdobju po drugi svetovni vojni (baby-boom generacije) pa vse do leta 1980 (ko je bila rodnost še visoka), ter zaradi hitrega podaljševanja pričakovane življenjske dobe. Na drugi strani se bo delež delovno sposobnega prebivalstva (20-64 let) znižal za okrog 15 odstotnih točk (s 66,4 % na 51,2 % vseh prebivalcev).

(Ministrstvo za finance Republike Slovenije, 2018, Informacija o Poročilu o staranju 2018 – povzetek s poudarkom na Sloveniji)

Zanemarja se **pomen sobivanja, bivanjske ekologije in trajnostnega načrtovanja** (ne "za stare" ampak "za vse" generacije), prevsem pa moč oblikovanja pri preprečevanju razvoja kroničnih bolezni, nevrokognitivnih motenj, poškodb, osamljenosti itd.

## [Stanje stanovanj v Sloveniji]:

okoli 70 % stanovanj je starejših od 30 let, kar pomeni, da so mnogi elementi stanovanjskih stavb amortizirani in potrebni prenove. Po podatkih SURS-a je leta 2012 v stanovanjih v slabem stanju živelo kar 32 % gospodinjstev.

(RESOLUCIJA o nacionalnem stanovanjskem programu 2015-2025 (ReNSP15-25), 2015)

**Trenutno je za tretje življenjsko obdobje v Sloveniji v uporabi zelo malo bivanjskih tipologij** (enodružinska hiša, oskrbovana stanovanja, dom za stare), kljub temu, da bodo starejši kmalu najštevilčnejše zastopan del populacije in da tretje življenjsko obdobje traja vedno dlje in je vse bolj aktivno.

Posebno pozornost pri zagotavljanju dostopnosti do stanovanj je treba nameniti starejšim, saj je dejstvo, da se prebivalstvo Slovenije pospešeno stara. **Po projekcijah prebivalstva bo v Sloveniji leta 2060 več kot 30% prebivalstva starejšega od 65 let (okoli 650.000 prebivalcev).**

(RESOLUCIJA o nacionalnem stanovanjskem programu 2015-2025 (ReNSP15-25), 2015)



Obiskovalci razstave Mladi starci, Idrija, 2019. ©Mladi starci

### [Kronološko starost]

določa rojstni datum; označuje torej leta, ki so pri določenem človeku pretekla od njegovega rojstva do današnjega dne.

### [Funkcionalno starost]

določa vitalnost organizma v primerjavi z ostalimi ljudmi iste kronološke starosti. Od nje so odvisne funkcionalne zmožnosti organov – koliko lahko človek svojim letom primerno opravlja vsakdanje dejavnosti.

### [Doživljajska starost]

govori o tem, koliko se človek počuti starega in kako svojo kronološko in biološko starost doživlja in sprejema.

(Jože Ramovš, Spletni slovar, Inštitut Antona Trstenjaka)

**[Dostopnost do stanovanja]** predstavlja zmožnost prebivalcev, da si zagotovijo funkcionalno primerno stanovanje za svoje potrebe. Pri tem gre predvsem za cenovno dostopnost stanovanj za različne skupine prebivalstva, kot tudi za dostopnost do ponudbe kakovostnih stanovanj za različne potrebe.

**Na slabšo dostopnost do stanovanj v veliki meri vpliva pomanjkanje najemnih stanovanj (le 8-odstotni delež vseh stanovanj).**

(RESOLUCIJA o nacionalnem stanovanjskem programu 2015-2025 (ReNSP15-25), 2015)

**[Staranju / starosti prijazno mesto]** je vključujoče in dostopno družbeno okolje, naklonjeno zdravju, parcticipatornosti ter varnosti celotnega prebivalstva, ki zagotavlja kakovostno in dostojno življenje starajočega se prebivalstva.

(WHO, 2015, Measuring the age-friendliness of the cities: A guide to using core indicators)

### [Staranje na mestu]

Starejši potrebujejo spremembe v svojem življenjskem okolju, naj gre za prilagoditev trenutnega prebivališča ali preselitev v bolj podporno okolje.

Pri izbiri bivališča svoj obstoječi dom ali skupnost pogosto vidijo kot prednost zaradi ohranjanja občutka povezanosti, varnosti in poznavanja. Poznano okolje jim daje tudi občutek lastne identitete in samostojnosti.

**Življenje doma velja za boljše za ohranjanje vitalnosti starejše osebe in hkrati zmanjšuje stroške zdravstvenega varstva.**

Eden od odzivov na pospešeno staranje je torej spodbujanje ljudi, da čim dlje živijo v svojem domu varno, neodvisno in udobno, ne glede na starost, dohodek in stopnjo lastne zmogljivosti.

Vendar pa staranje na mestu lahko prizadane tiste, ki so že sicer socialno izolirani in nimajo pokritih potreb po oskrbi, primernem stanovanju, živijo v težko dostopnih krajih ipd. ...

(WHO, 2015, Svetovno poročilo SZO o staranju in zdravju)

### [Osnovni kazalci starosti prijaznega mesta po načelih Svetovne zdravstvene organizacije]

primer:

- Vključenost v družbo
- pozitiven odnos družbe do starejših;
  - vključenost v prostovoljne aktivnosti;
  - vključenost v trg dela;
  - vključenost v kulturne dejavnosti;
  - dostopnost do informacij;
  - soodločanje starejših;
  - dostopnost do zdravstva in socialne oskrbe;
  - ekonomska varnost;

primer:

- Dostopnost grajenega okolja
- mesto in soseke po meri pešča;
  - dostopnost javnih površin ter javnih zgradb;
  - dostopnost javne prometne infrastrukture;
  - dosegljivost ter dostopnost do stanovanj;

(WHO, 2015, Measuring the age-friendliness of the cities: A guide to using core indicators)

Aktivno družbeno življenje predpostavlja **[določeno stopnjo mobilnosti]**, ki je v primeru starejšega prebivalstva pogosto močno zmanjšana, saj je pogojena z dostopnostjo in sposobnostjo gibanja v prostoru. Slabši pogoji prevoznih storitev so za starejše pogosto razlog za opustitev družbenih aktivnosti.

(Ipop, 2013, Mobilnost starejših – kako smo pripravljeni na staranje prebivalstva?)

“... pri nas in drugod po Evropi se **[družina kot glavni nosilec oskrbe v starosti]** tej svoji vlogi odpoveduje. Sodobni ritem in način življenja namreč vedno bolj omejujeta možnosti za družinsko in domačo oskrbo starejših družinskih članov, zato se v vseh razvitih državah povečuje število starejših oseb, ki živijo sami ali skupaj z drugim starim človekom. ...”

(Boštjan Kerbler, 2011, Alternativne oblike bivanja za starejše, Geografski obzornik, letnik 58, številka 3, 2012)

**Delež oseb, ki živijo v samostojnih hišah, je bil največji na Hrvaškem (71,0 %), v Sloveniji (65,5 %), na Madžarskem (62,8 %) in v Romuniji (61,9 %); ...**

(Eurostat, Stanovanjska statistika, 2018, podatki pridobljeni maja 2018 na povezavi: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing\\_statistics/sl#Vrsta\\_stanovanja](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/sl#Vrsta_stanovanja))

**[sòbívanje] -a s (ö-í)** skupno bivanje, skupno življenje: nekaj dni trajajoče sobivanje manjše skupine ljudi / sobivanje predmetov skupno obstajanje // skupno bivanje, obstajanje, zlasti ob medsebojnem razumevanju, spoštovanju, strpnosti: najti prostor in možnost za sobivanje; konstruktivno sobivanje različnih narodov in kultur

(Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2019, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=sobivanje>)



Razstava Mladi starci, Idrija, 2019. ©Mladi starci

# **Analiza stanja v Idrijsko-cerkljanski regiji**

# STARANJE PREBIVALSTVA V REGIJI

## STATISTIČNI PREGLED STARANJA V IDRIJSKO-CERKLJANSKI REGIJI

### Število in gostota prebivalstva

	Slovenija	Občina Idrija	Občina Cerklje
Površina (km <sup>2</sup> )	20273	294	132
Prebivalstvo:	2.084.301	11.950	4.800
moški		5.950	2.450
ženske		6.000	2.350
Gostota prebivalstva (število/km <sup>2</sup> )	102,7	40,65	36,36

### Naravni in selitveni prirast

	Slovenija	Občina Idrija	Občina Cerklje
Naravni prirast na 1000 prebivalcev	1,1	-2,0	2,9
Selitveni prirast na 1000 prebivalcev	0,9	0,5	-3,8
Prirast skupaj	2,0	-1,5	-0,9

### Starost prebivalstva

	Slovenija	Občina Idrija	Občina Cerklje
Povprečna starost	42,4	43,4	41,9
Indeks staranja (število 65+ letnikov na 100 mladostnikov 0-14 let)	121	131	117

### Stanovanja

	Občina Idrija	Občina Cerklje
Število stanovanj na 1000 prebivalcev	412	425
Število stanovanj	4924	2040
Povprečna velikost stanovanja (m <sup>2</sup> )	80	83

(vir: <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/19>, <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/52>)





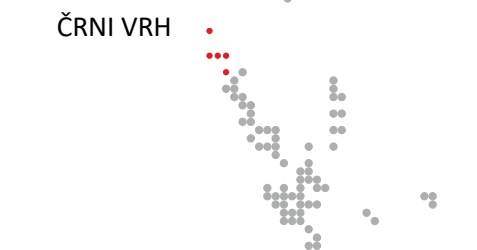
ALONELY; Inštalacija za raziskovalni projekt o socialni izolaciji in osamljenosti (*Performance space designed for academic research project looking at social isolation and loneliness*), Univerza v Bristolu, Univerza v Cardiffu, Družbeni center Southville, Jo Lathwood - izdelovalec, Adam Peck - pisatelj in dramaturg, Utopia Fair, London, junij 2016 (vir: <https://www.standandstare.com/alonely>, dostop: 29.10.2020)

SOBA ZA 1; Inštalacija o osamljenosti in staranju ter pomenu prostora kot fizične omejitve za uporabnika, Razstava Mladi starci, Idrija, 2019. ©Mladi starci



STARANJE PREBIVALSTVA V IDRIJSKO-CERKLJANSKI REGIJI

Legenda: ● Prebivalci starejši od 65 let (x10) ● Prebivalci mlajši od 65 let (x10)

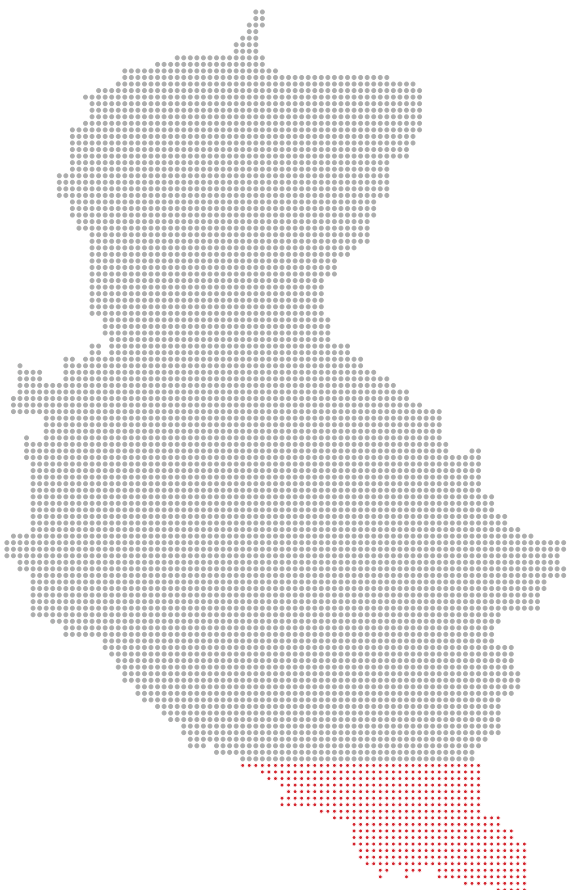
LETO: STAREJŠI OD 65 LET:	1960 7,8 %	1990 11,1 %	2020 20,5 %	2050 30,0 %
CERKNO 	113 oseb	161 oseb	296 oseb	433 oseb
SPODNJA IDRIJA 	109 oseb	155 oseb	287 oseb	420 oseb
IDRIJA 	456 oseb	649 oseb	1198 oseb	1753 oseb
GODOVIČ 	57 oseb	81 oseb	149 oseb	218 oseb
ČRNI VRH 	55 oseb  28	78 oseb	143 oseb  29	210 oseb

# STARANJE PREBIVALSTVA V RAZMERJU DO ŠTEVILA STANOVANJ

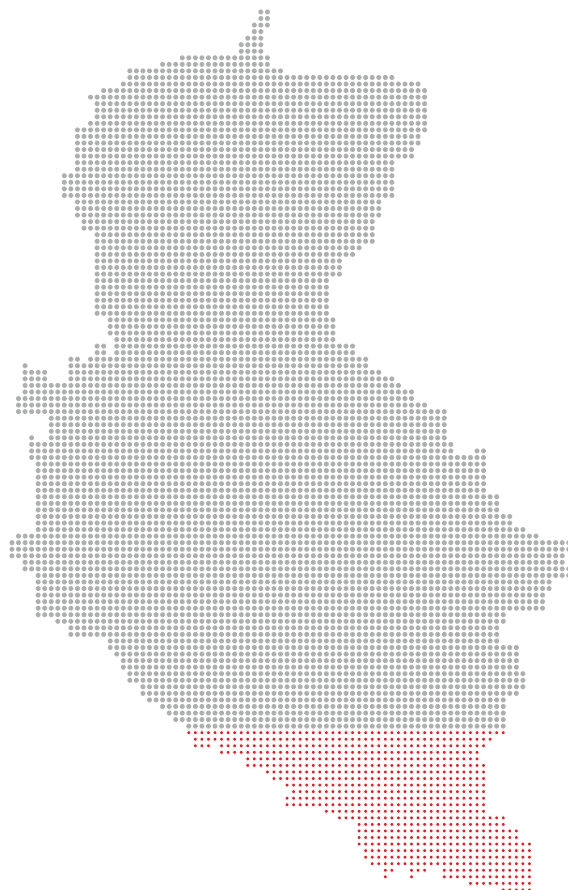
- Gospodinjstvo s članom starejšim od 65 let
- Gospodinjstvo s članom mlajšim od 65 let

vir: <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/19>, <https://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/52>

LETO 1960  
543 GOSPODINJSTEV

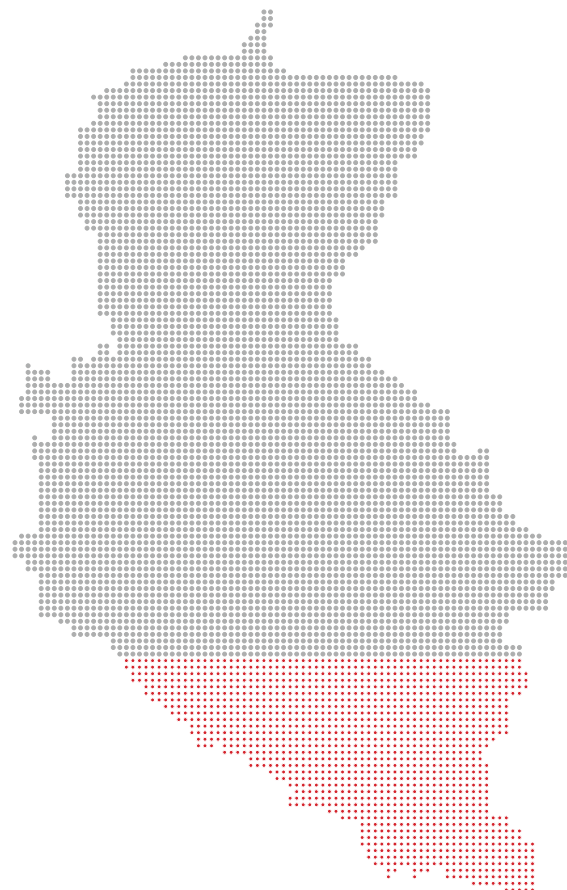


LETO 1990  
773 GOSPODINJSTEV

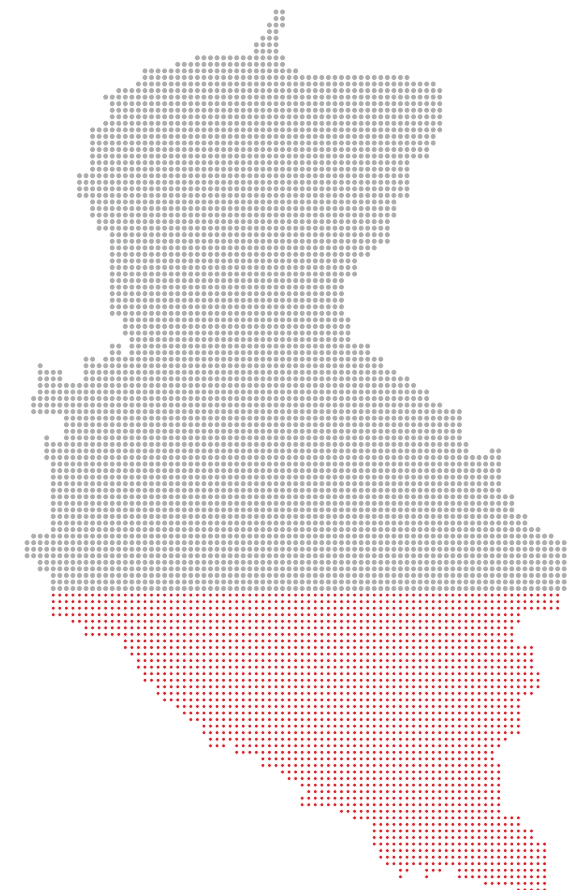


Po podatkih Statističnega urada RS je bilo v letu 2015 v občini Idrija (OI) 412 gospodinjstev na 1000 prebivalcev, v občini Cerklje ob Gori (OC) pa 425 gospodinjstev na 1000 prebivalcev. To pomeni, da je v OI približno 4924 gospodinjstev in v OC približno 2040 gospodinjstev - skupaj približno 6964 gospodinjstev. Če podatke o gospodinjstvih povežemo s podatki o starosti prebivalstva ter predvidenimi projekcijami dobimo naslednje rezultate. V letu 1960 je bilo na območju obeh občin približno 550 gospodinjstev z vsaj enim članom starejšim od 65 let. Leta 1990 je bilo takih gospodinjstev približno 773, danes (leta 2020) pa jih je približno 1427. Projekcije kažejo, da bo na območju obeh občin število gospodinjstev z vsaj enim članom starejšim od 65 let do leta 2050 naraslo na približno 2089 gospodinjstev.

LETO 2020  
1427 GOSPODINJSTEV



LETO 2050  
2089 GOSPODINJSTEV





Medgeneracijska delavnica na temo sobivanja v prostorih Gimnazije Jurija Vege v Idriji, september 2019. ©Mladi starci

V Idrijsko-cerkljanski regiji sta dva doma za upokojence: Dom upokojencev Idrija in Dom za starejše Bor v Črnem Vrhu. Nastanitvena kapaciteta obeh ustanov skupaj je 434 postelj. Grafika prikazuje število postelj v obstoječih domovih v razmerju do naraščajočega števila starejših.

### Nastanitvene kapacitete v obstoječih domovih v idrijsko-cerkljanski regiji.

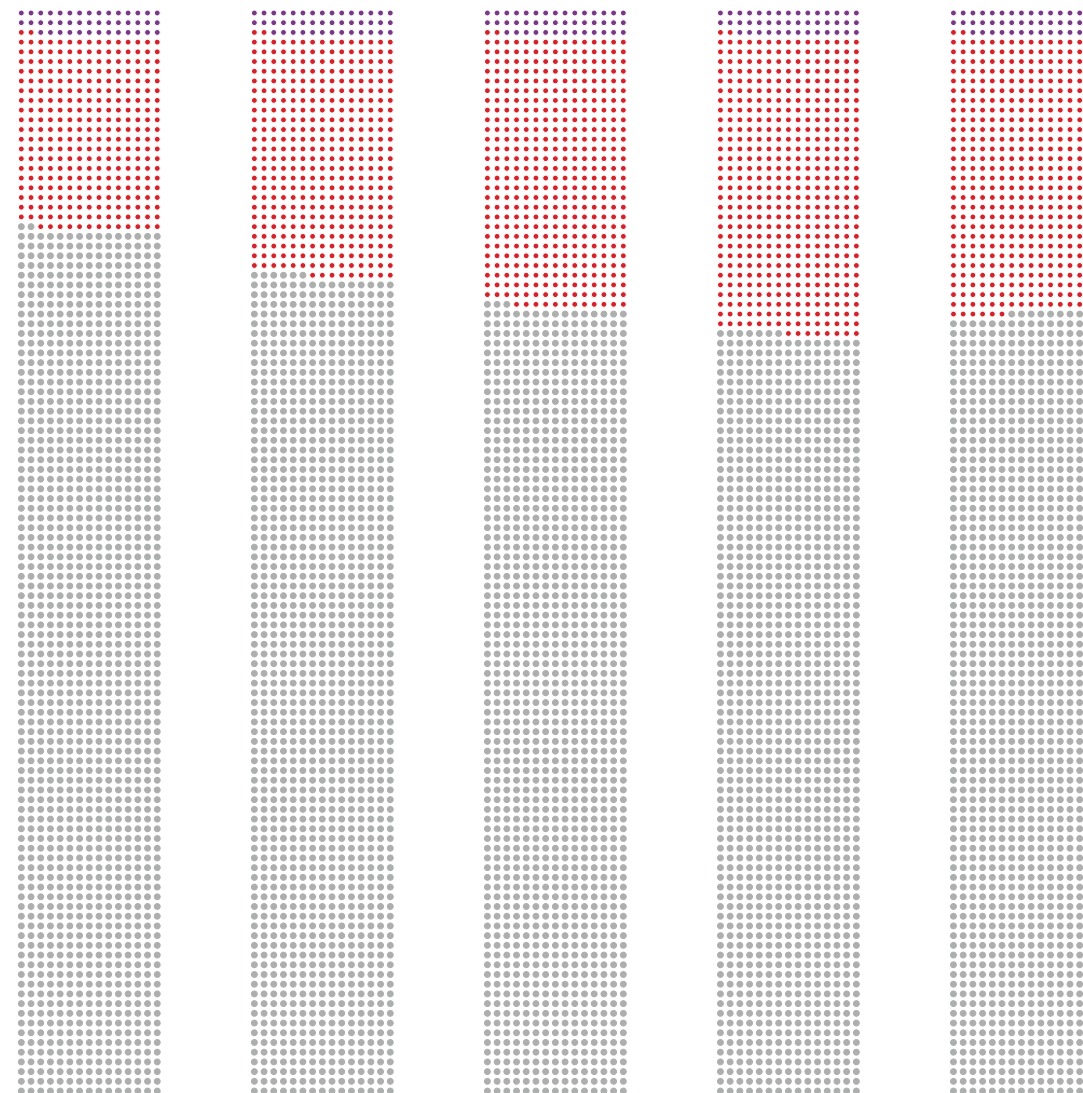
Dom upokojencev Idrija, enota Idrija	153
Dom upokojencev Idrija, enota Marof	142
Dom za starejše Bor Črni Vrh	139

## OBSTOJEČE KAPACITETE DOMOV ZA UPOKOJENCE

Projekcija števila mest v obstoječih domovih v odnosu do števila prebivalcev starejših od 65 v idrijsko-cerkljanski regiji.

- Število prebivalcev mlajših od 65 let (x10)
- Število prebivalcev starejših od 65 let (x10)
- Število mest v obstoječih domovih

LETO 2020      LETO 2030      LETO 2040      LETO 2050      LETO 2060



**Alternativne oblike (so)bivanja**

**[Samovalec]** ki živi sam v gospodinjstvu in nima v isti hiši sorodnikov – je od 50. leta starosti do upokojitve približno vsak deseti prebivalec Slovenije, nato pa njihov delež narašča; med 75. in 80. letom jih skoraj tretjina samuje v gospodinjstvu, petina pa nima v isti hiši nikogar od svojih. Pri samovalcih so opazne razlike med spoloma; same živijo pogosteje ženske (22,9 %) kot moški (13,2 %). Starajoči se samovalci so v primeru onemoglosti najbolj ranljiva skupina, za katero mora biti v skupnosti organizirana javna mreža različnih programov za oskrbo in nego.

## KAJ PA SOBIVANJE?

### BIVANJE V MANJŠIH SKUPNOSTIH

#### Deinstitucionalizacija - normalizacija

Celodnevna skrb z namestitvijo starejših je pri nas mogoča le v domovih za starejše. Sodobni evropski sistemi in zakonodaja zahteva, da se velike domove za starejše postopoma zamenjal ali vsaj dopolnil z manjšimi, alternativnimi oblikami bivanja. V prihodnje naj bi se, tudi s finančno spodbudo EU, vlagalo v prijaznejše programe oskrbe starejših, ki so podobni bivanju v družini. Približno 1,2 milijona Evropejcev namreč po ugotovitvah evropske komisije prebiva v institucionalnih oblikah bivanja in so izključeni iz družbe. Zastareli sistemi sofinancirajo dolgotrajno oskrbo tako, da država plačuje oskrbovalne ustanove, kar pa ohranja oz. krepi institucionalizacijo. V Nemčiji za deinstitucionalizacijo prejšnjega tipa domov za stare ljudi v sodoben tip gospodinjskih skupin uporabljajo zgovoren pojem normalizacija.

(Jože Ramovš, Deinstitucionalizacija dolgotrajne oskrbe, Kakovostna starost, let. 18, št. 3, 2015, (3-25))

#### Samovalci

Eden izmed odločilnih dejavnikov kakovosti staranja je, s kom živijo starejši ljudje v isti hiši in istem gospodinjstvu oziroma, ali živijo sami – za te je nastal po vzoru angleščine nov slovenski izraz: samovalec. Vpogled v stanje sobivanja in samovanja starajočega se prebivalstva je nepogrešljiv pri načrtovanju oskrbe in nege na krajevni in nacionalni ravni ter pri vzgoji za medgeneracijsko sožitje v prihodnjih desetletjih staranja prebivalstva. Najpogostejše je sobivanje s partnerjem, oziroma zakoncem, ki s starostjo upada: po 50. letu starosti živi s partnerjem v istem gospodinjstvu več kot tri četrtine prebivalcev Slovenije, do 75. leta upade ta oblika le za nekaj odstotkov in znaša pri 90. letu starosti še vedno okrog ene tretjine. Čim starejši so ljudje, tem pogosteje živijo skupaj s sinovo ali s hčerino družino; najbolj izrazito se dvigne sobivanje staršev po 85. letu starosti s hčerjo in njeno družino. Samovalec je od 50. do 65. leta starosti vsak deseti prebivalec Slovenije, nato pa njihov delež narašča; med 75. in 80. letom jih skoraj tretjina samuje v gospodinjstvu, petina pa nima v hiši nikogar od svojih; same živijo pogosteje ženske (22,9 %) kot moški (13,2 %).

(Maja Rant, Sobivanje in samovanje v starosti, Kakovostna starost, let. 16, št. 2, 2013, (3-12), za več podatkov o raziskavi glej: <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/slike/1333-1.pdf>)

## 1 // “Domovi četrte generacije” oz. gospodinjske skupine

Gospodinjske skupine so oblika institucionalnega varstva in izhajajo iz koncepta “domov četrte generacije” (sedanji slovenski domovi sodijo v 2. in 3. generacijo, ki sta bili preseženi okrog leta 1990) in so po arhitekturi in načinu življenja veliko bolj podobne veliki družini, kot pa hotelu ali bolnišnici. Večji poudarek je na medsebojnem sožitju in samostojnosti.

Vsaka skupina je sestavljena iz 8 do 12 starejših oseb, ki živijo v svoji sobi s kopalnico ali manjših apartmajih (vsaj 80 % enoposteljnih sob!). Dnevno bivalne, servisne in delovne prostore prostore si delijo. Pomembno je, da je dostop iz zasebnih do skupnih prostorov čim bolj direkten. V skupnem prostoru se odvijajo vsakodnevne aktivnosti in domača opravila, pri katerih lahko vsak sodeluje. Vsaka skupina ima svojo hišno gospodinjico, ki skrbi za kuhanje, pomivanje, ... Zdravstveni delavci in prostovoljci prihajajo na obiske.

Ena ustanova lahko vsebuje poljubno število gospodinjskih skupin. Te so lahko na isti lokaciji znotraj mesta ali pa so razpršene po ulicah oz. soseskah ali vaseh znotraj občine. Takšna organizacija bivanja pozitivno vpliva na obiske svojcev in sodelovanje pri aktivnostih.

Še ena bistvena značilnost sodobnega doma je njegova lokacija v neposredni bližini ali celo v središču domačega kraja. Bližina vrtca, šole, javnega prostora, cerkve ipd., je ključnega pomena za ohranjanje socialnih stikov varovancev.

**Razpršeno bivanje v skupinah znotraj kraja ali občine.**

**Arhitektura naj namesto na hotel ali bolnišnico spominja na veliko družinsko hišo.**

**Lokacija znotraj mesta.**

## 2 // Prenova in prilagajanje stanovanja

Sodobno načelo gerontologije je, naj človek, če je le mogoče, ostane na stara leta v svojem stanovanju, ki ga je vaje; selitve v starosti sodijo med najhujše strese. Žal se hiš in stanovanj ne načrtuje in ne gradi primerno za stare ljudi. Oseba starejša od 50 let v Sloveniji mora do stanovanja prehoditi v povprečju 15 stopnic (Ramovš, 2013, str. 298), v kopalnici ima vgrajeno visoko kad ali tuš kabino z pragom, tudi druge po stanovanju so pragovi, vrata in prehodi so preozki za prehod z invalidskim vozičkom, sanitarije so premajhne in brez držal.

Sistemi za dolgotrajno oskrbo po evropskih državah dajejo v ta namen starejšim ljudem določeno vsoto nepovratnega denarja v obliki subvencij za prilagoditev stanovanj.

Primer takšnega pristopa je nemška rešitev (objavljena v reviji Vzajemnost, november 2014). Nemška vlada je namenila 54 milijonov € za prilagoditev lastniških ali najemnih stanovanj za dolgotrajno in zdravo življenje v njih. Možna podpora za posamezno stanovanje je do 8 % vseh upravičenih stroškov ali največ 4 000 € na stanovanjsko enoto; za stanovanjsko hišo pa do 10% ali največ 5000 €. Upravičenci so tako lastniki kot najemniki. Program je začel teči 1. oktobra 2014 in je trajal do 2018. Posledica - če je za 8 % subvencije uporabljenih 92 % lastnih sredstev in če bo prilagoditev ali sanacija izvedena v realni - ne sivi - ekonomiji, bo država samo na davkih na delo (storitve) in za material z davki (DDV) dobila veliko več kot je dala.

**Oseba starejša od 50 let v Sloveniji mora do stanovanja prehoditi v povprečju 15 stopnic.**

(Marjeta Kralj, Starejši pred nepremagljivimi stopnicami do stanovanja, 26.6.2014, Dnevnik, Ljubljana.)

(Jože Ramovš, STARANJE V SLOVENIJI: Raziskava o potrebah, zmožnostih in stališčih nad 50 let starih prebivalcev Slovenije, Inštitut Antona Trstenjaka, 2013, Ljubljana.)

**Subvencija za prenavo in prilagoditev?**

### 3 // Preselitev v oskrbovano stanovanje

Oskrbovana/varovana stanovanja so namenjena starejšim, ki se sami ne morejo več v celoti oskrbovati ali negovati, še vedno pa lahko živijo razmeroma samostojno življenje. Pomembno je, da se osebi ni potrebno kasneje, ko bolj opeša, ponovno seliti v drugo obliko institucionaliziranega bivanja. Objekti z oskrbovanimi stanovanji morajo biti v urejenem in mirnem okolju, prometna infrastruktura mora biti ustrezna in dosegljiva, dostopi do objektov, skupni notranji prostori objekta, stanovanja in oprema v njih morajo biti prilagojeni za funkcionalno ovirane ljudi, zagotovljena pa mora biti tudi 24-urna zdravstvena in socialna oskrba.

Pomembna lastnost oskrbovanih stanovanj je, da ohranjajo vse prednosti bivanja v lastnem domu, predvsem avtonomnost in zasebnost, obenem pa stanovalci koristijo storitve institucionalnega varstva.

Oskrbovana stanovanja so povezana s krajevnim domov za ostarele oz. medgeneracijskim centrom. V oskrbovanem stanovanju ponavadi star človek živi v začetku povsem samostojno, čim bolj peša, več oskrbe in nege dobiva. Ko povsem obnemore, se nekaj sosednjih oskrbovanih stanovanj spremeni v oskrbovano gospodinjsko skupino v okviru sodobnega doma za stare ljudi.

**Selitev v starejših letih predstavlja velik stres.**

**Samostojnost in zasebnost.**

### 4 // Servisna ponudba storitev na domu

**Več kakor tri četrtine ljudi, ki so deležni dolgotrajne oskrbe, živi doma; v evropskih državah oskrbujejo neformalni družinski oskrbovalci od 70 % do 90 % oskrbe potrebnih ljudi.**

(Jože Ramovš, Maja Rant, Marta Ramovš, Tjaša Grebenšek, Ana Ramovš, DRUŽINSKI IN DRUGI NEFORMALNI OSKRBOVALCI V SLOVENIJI, Kakovostna starost, let 21., št. 2, 2018, (3-34). Inštitut Antona Trstenjaka, 2018.)

Mnogi se starajo sami ali živita skupaj starajoča se zakonca. Zanje in tudi za tiste, ki živijo z mlajšimi družinskimi člani, je nepogrešljiva široka sodobna servisna ponudba storitev na domu. Najpogostejša tovrstna storitev je dovoz obrokov hrane na dom; pri nas marsikje to dela dom za stare ljudi. Servisna pomoč obsega še vrsto drugih uslug (frizer, pedikura, masaža ...) ter prostovoljsko ali plačano pomoč pri različnih delih – od čiščenja stanovanja in nakupov do košnje zelenice.

Občina Ravne na Koroškem npr. uvaja sodobno krajevno medgeneracijsko središče v povezavi s srednjo šolo – dijaki pomagajo starim ljudem pri takih opravilih.

**“Sodobno načelo gerontologije je, naj človek, če je le mogoče, ostane na stara leta v svojem stanovanju, ki ga je vaje; selitve v starosti sodijo med najhujše strese. “**

(Jože Ramovš, Deinstitutionalizacija dolgotrajne oskrbe, Kakovostna starost, let. 18, št. 3, 2015, (3-25))

## 5 // Usposabljanje družinskih članov za oskrbovanje in nego starih ljudi

Usposabljanje družinskih oskrbovalcev in druga razbremenilna pomoč zanje sta zadnja leta čedalje bolj v ospredju političnih in ekonomskih dokumentov ter strokovne literature. Simona Hvalič Touzery je v sklopu doktorske disertacije v letu 2005 izvedla obsežno kvantitativno raziskavo o družinskih oskrbovalcih starih ljudi v Sloveniji.

Nekateri izsledki raziskave:

- Sorodniki so pripravljani oskrbovati starega človeka, a so le-ti velikokrat iz različnih razlogov tega nezmožni.
- Najpomembnejši dejavniki za oskrbovanje starega človeka čustvena vez, občutek moralne odgovornosti.
- V času oskrbovanja je šla na večdnevni oddih malo manj kot polovica družinskih oskrbovalcev (v Sloveniji nimamo sistematično organizirane začasne oskrbe).
- Potrdil se je splošen svetovni trend feminiziranosti družinske oskrbe starih ljudi: glavni oskrbovalci starih ljudi so njihovi otroci – večinoma hčerke –, slabo petino pa so zagotavljali partnerji oskrbovanih oseb in snahe.
- 1/3 oskrbovalcev opravi nad 40 ur tedensko (enako zaposlitvi s polnim delovnim časom).

**V Sloveniji 200.000 svojcev redno oskrbuje kronično bolnega, starostno onemoglega ali invalidnega družinskega člana.**

(Jože Ramovš, Deinstitutionalizacija dolgotrajne oskrbe, Kakovostna starost, let. 18, št. 3, 2015, (3-25), Inštitut Antona Trstenjaka, 2015.)

**Skrb za ostarele starše je eden večjih stresorjev povojne "baby-boom" generacije.**

(Jasna Kolar, Čustvene in socialne stiske starostnikov v institucionalnem varstvu, magistrsko delo na FDV, 2016, Univerza v Ljubljani.)

## 6 // Krepitev sosedske in prostovoljske pomoči pri oskrbi

Sosedska pomoč pri oskrbi in prostovoljska pomoč sta obliki neformalne oskrbe. Tako kot družinski oskrbovalci potrebujeta podporo sistemskih mehanizmov nacionalnega sistema dolgotrajne oskrbe. Prostovoljska pomoč je bolj prisotna pri pomoči pri zdravem in aktivnem staranju, manj pri oskrbovanju onemoglih.

Primer iz Nemčije: Z novelo zakona o dolgotrajni oskrbi so leta 2008 uvedli, da lahko programi za oskrbo organizirano vključujejo pomoč usposobljenih prostovoljcev; če tak prostovoljec pri oskrbi naredi mesečno 40 ali več ur, dobi iz javne blagajne za dolgotrajno oskrbo nagrado 250 EUR. S tem so dosegli tri velike koristi: 1. zelo so izboljšali oskrbo v ustanovah in na domu; 2. za študente, upokojence, brezposelne in druge je to možnost, da pridejo do potrebnega denarja; 3. v družbi se s sistemskim mehanizmom dvigata zavest in dobra izkušnja o solidarnem oskrbovanju onemoglih.

Za varno bivanje doma je potrebno prilagoditi domače okolje, za izvajanje aktivnosti in srečevanje vrstnikov pa je potreben primeren prostor, ki ga lahko predstavlja krajevni medgeneracijski center.

## 7 // “Pametni domovi” s podporo informacijsko-komunikacijske tehnologije

Sodobni elektronski pripomočki lahko v marsičem pomagajo pri samostojnejšem staranju ljudi, ki potrebujejo oskrbo. Povečajo npr. varnost, če star človek živi sam. Pri nas je znan rdeči gumb – enostaven telefon z alarmnim gumbom, s katerim star človek pokliče v organizacijski center za pomoč; pri nas ga je že sredi 90. let razvil Drago Rudel (2010). Pred leti je bila v ospredju IKT ponudbe možnost, da se stanovanje opremlja z videokamerami ali da ima človek na obleki senzorje, ki sprožijo alarm na daljavo, če npr. pade, danes se razvijajo sistemi za spremljanje vedenja onemoglega direktno z internetnim omrežjem.

Zlasti Japonci razvijajo robote za oskrbovanje in varovanje človeka. Naglo se uveljavlja e-zdravstvo: star človek si redno meri pritisk, sladkor, nasičenost kisika v krvi, teža ..., podatki pa gredo sproti elektronsko k njegovemu zdravniku. Stanovanja, ki vsebujejo tovrstno tehnologijo so v višjem cenovnem/investicijskem rangu in zato tudi težje dostopna.

Rdeči gumb - enostaven alarmni sistem

(Ne)dostopna tehnologija

## 8 // Krajevno medgeneracijsko središče in modeli mestnega razvoja

Sodoben dom za stare ljudi bo boljše povezan s krajem, če je v povezavi z njim organizirana tudi ostala mreža programov za oskrbo v krajevni skupnosti. Krajevno medgeneracijsko središče je kompleksen model skupnostnega upravljanja političnih, civilnih in drugih služb ter posameznikov, ki takšno mrežo zagotavlja. Hkrati predstavlja odziv na demografske spremembe razvitega sveta.

Zamiselnost in metodologijo za vzpostavljanje in delovanje medgeneracijskih središč so po letu 2000 razvili na Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje ([www.inst-antonatrstenjaka.si](http://www.inst-antonatrstenjaka.si)). Dosedanje izkušnje pri vzpostavljanju krajevnih medgeneracijskih središč kažejo, da gre za povsem realističen model, ki je primeren za vsako krajevno in drugo skupnost, vendar pa je njegovo uvajanje zahtevna strokovna naloga socialnega dela, ki je ne morejo izpeljati niti politika in uprave brez povezave z vsemi ostalimi deležniki niti nobeden od njih sam.

Krajevni medgeneracijski centri lahko prevzamejo osrednjo družabno vlogo v celotnem mestnem okolju in tam služijo tudi kot komunikacijska platforma. Poleg tega je v center mogoče povezati zasebne domove s pomočjo podpornih tehnologij. Tako postane načrtovanje za starejše del trajnostnega pristopa k načrtovanju mesta.

Skupnostno upravljanje različnih družbenih akterjev

Trajnostno načrtovanje mesta

Je dnevni center lahko tudi socialna platforma nekega kraja?

## 9 // Stanovanjske zadruge

Stanovanjske zadruge so lahko za bivanje starejših preurejene ali na novo zgrajene družinske hiše, v katerih stanuje nekaj starejših parov ali posameznikov. Vsak od njih ima svojo spalnico in kopalnico, delijo pa si kuhinjo, jedilnico, dnevni prostor, shrambo, garažo, delavnico in ostale servisne prostore. Stanovanjske zadruge so v razvitih državah priljubljena oblika skupnega bivanja starejših. Pogosto gre za skupnosti, v katerih živijo pari in posamezniki, ki so bili prijatelji že pred tem, za tovrstno obliko skupnega bivanja pa so se odločili, da bi lahko živeli z vrstniki s podobnimi željami, potrebami in težavami.

O stanovanjski zadrugi govorimo, ko se posamezniki združijo v zadrugo (pravna oseba sestavljena iz fizičnih oseb) z namenom, da si zagotovijo stanovanje po dostopni ceni, ki je ugodnejša od tržne. Zadruga zagotavlja vmesno obliko stanovanj med najemom in lastništvom.

### Nekatere glavne prednosti življenja v zadrugi so:

- Z združevanjem posameznikov pod okriljem zadruge se večja njihova kupna in pogajalska moč, zato na posameznika pade manjši delež stroškov in tveganj povezanih z lastništvom stanovanjske enote.
- Življenje v stanovanjski zadrugi je cenejše od klasičnega najema zaradi stroškovne najemnine.
- Zadrugu kot fizični osebi ni potrebno vzeti kredita, da pride do nepremičnine, saj večino začetnega finančnega bremena prevzame zadruga.
- Zadrugniki se sami odločajo, koga bodo sprejeli medse kot sostanovalca.
- Kvaliteta bivanja v medgeneracijski skupnosti je višja (družine in varstvo otrok, starejši in oskrba na domu...).
- Najemna pogodba med stanovalcem in zadrugo se sklene za nedoločen čas.

**Kvaliteta bivanja v medgeneracijski skupnosti je višja (družine in varstvo otrok, starejši in oskrba na domu ...).**

(Zadrugator, <http://zadrugator.org/kaj-za-nas-pomeni-stanovanjska-zadruga/> (dostop: 29.10.2020))

**Zadruga je vmesna oblika stanovanj - med najemom in lastništvom.**

V Sloveniji stanovanjskih zadrug zaenkrat še ni. Ureja se zakonska osnova za ustanovitev stanovanjske zadruge, v teku je pilotni projekt v Ljubljani na Rakovi Jelši.

Zaradi visokega deleža lastniških stanovanj, obdavčevanja nepremičnin in upokojevanja povojne baby boom generacije, ki je množično gradila (pre)velike družinske hiše, v katerih so po odselitvi otrok ostali sami, bodo stanovanjske zadruge v prihodnosti pomemben vir dostopnih stanovanj.



ALTERNATIVE - glasovanje za najboljši predlog v Idriji, Razstava Mladi starci, Idrija, 2019. ©Mladi starci

**Možnosti v Idriji**

Na naslednjih straneh so predstavljeni rezultati medgeneracijske delavnice na temo sobivanja, ki je bila izvedena v prostorih Gimnazije Jurija Vege v Idriji septembra 2019.

Pogovarjali smo se o prihodnosti bivanja, o tem, kako si mladi predstavljajo svojo starost in kakšne so prostorske stiske in omejitve povezane s starostjo. Na 4 dobro poznanih lokacijah v Idriji smo raziskovali možnosti za bivanje in sobivanje v različnih oblikah:

- stanovanjske zadruge,
- oskrbniške družine,
- gospodinjske skupine,
- oskrbovana stanovanja.

Skupne ugotovitve so grafično predstavljene v nadaljevanju.

Delavnica je bila izvedena v sodelovanju z Gimnazijo Jurija Vege in Društvom upokojencev Idrija.

Sodelujoči upokojenci in dijaki:

Lavra Kacin, Marija Pavšič, Danica Markič, Marija Gantar, Anica Loverčič, Zdenka Šturm, Cveto Koder, Julij Pavšič, Danica Vončina, Barbara Čibej, Timotej Tušar, Maruša Rovčič, Urša Lapanja, Tamara Humar, Martin Straus, Tereza Hladnik, Andraž Rupnik, Neja Bogataj, Jana Božič, Ana Eniko, ...

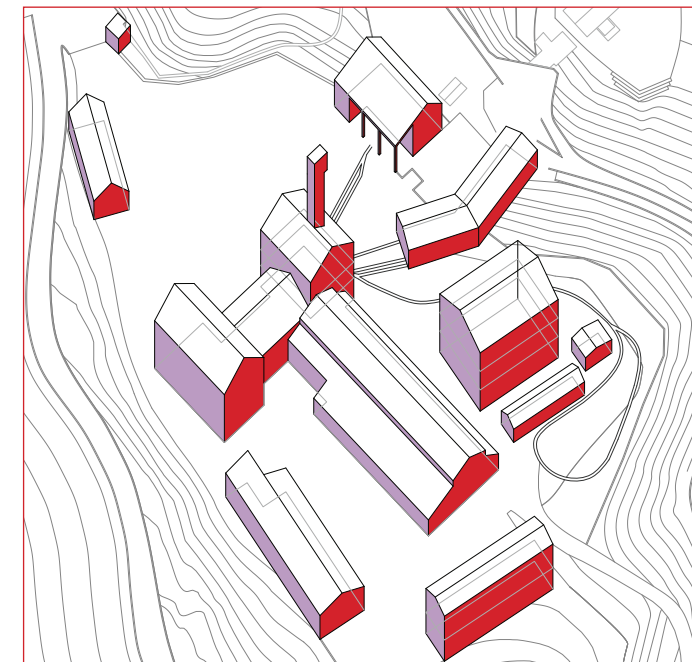
Delavnico so pripravili in izvedli:

Tina Mervic, Helena Ločniškar, Primož Pavšič, Katja Martinčič, Eva Ivačič, Lea Ograjšek in Maruša Tušar.

Hvala vsem sodelujočim!

## STANOVANJSKE ZADRUGE in industrijska dediščina

Parcele: 2231/1, 2231/2, 2233,  
2235, 2236, 2238, 2239, vse k.o.  
Idrija - Mesto  
Velikost območja: 9000 m<sup>2</sup>  
Etažnost: različno,  
od P do P+2  
Lastništvo: Občina Idrija



Desno: Aksonometrični prikaz kompleksa  
Spodaj: pogled na območje Jožefovega jaška

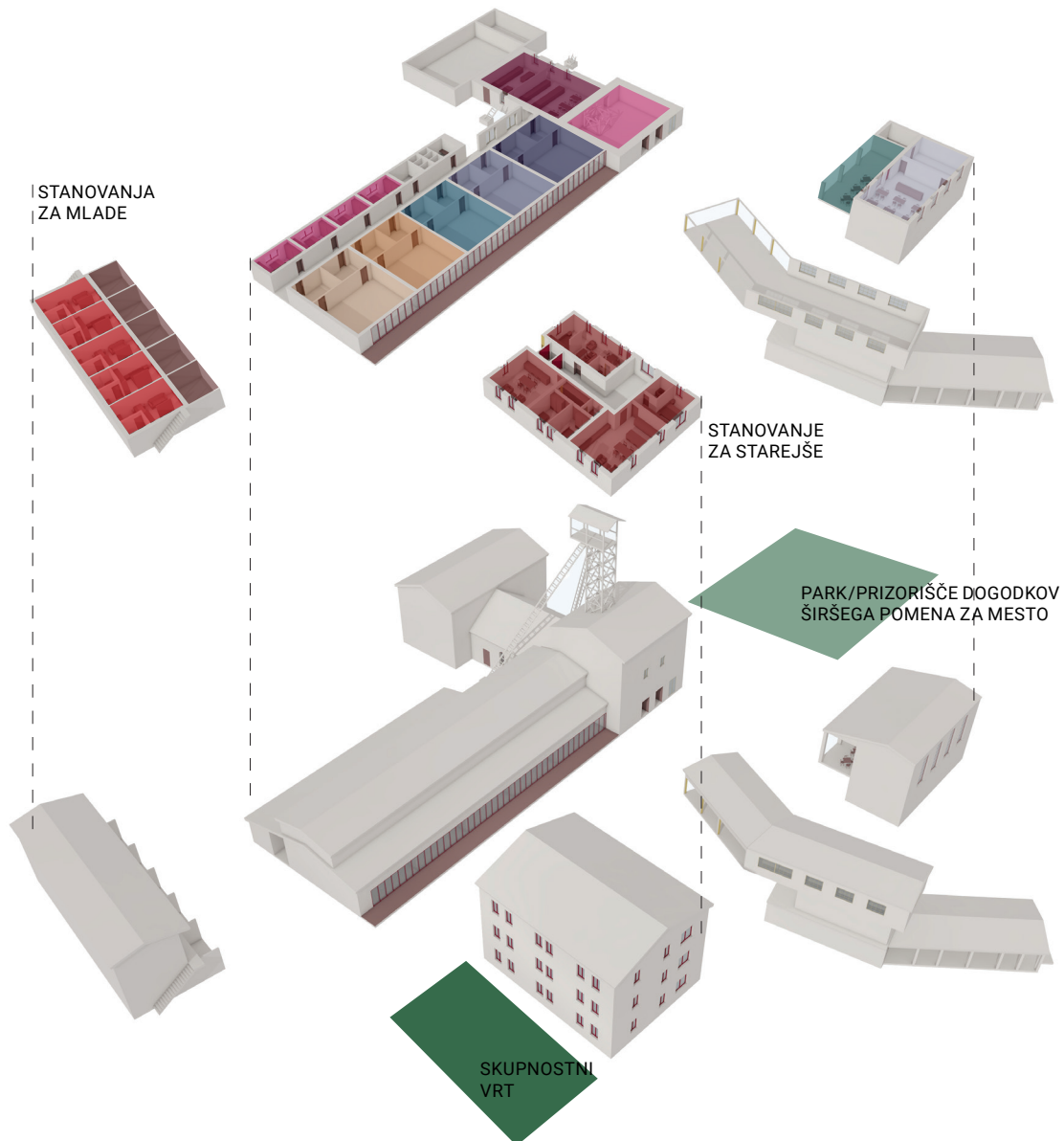


## PROGRAMSKA SHEMA

	SKUPNI PROSTOR		FRIZER
	LETNI VRT		SLAŠČIČARNA
	STANOVANJA ZA MLADE		MENZA
	STANOVANJE ZA STAREJŠE		LOKAL
	TERASA / ZIMSKI VRT		PARK/PRIZORIŠČE
	BAZEN		VRT
	TELOVADNICA		
	TRGOVINA		

## VREDNOTENJE

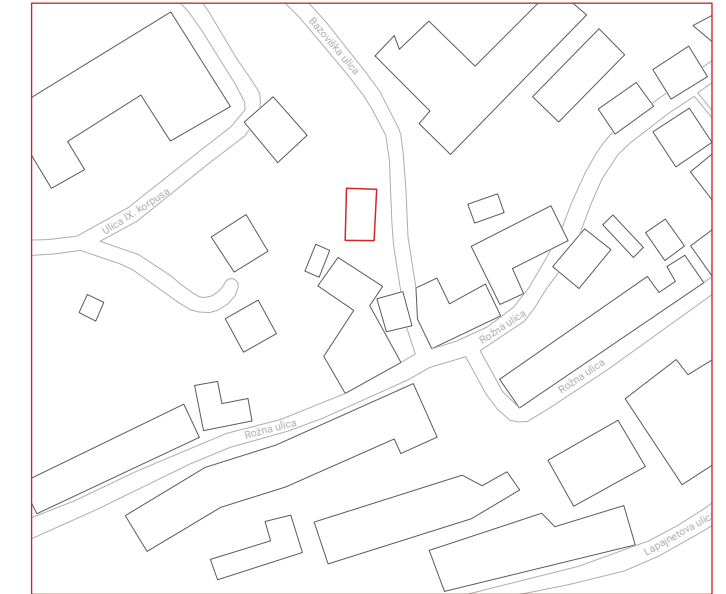
- + DOBRA LOKACIJA, MIR
- + LEPI RAZGLEDI, BLIŽINA NARAVE
- + BLIŽINA ŠPORTNIH POVRŠIN
- + MOŽNOSTI ZA RAZVOJ
- + VELIKO PROSTORA
- + MOŽNOST ZA SOBIVANJE
- NI JAVNEGA PROMETA
- ODDALJENOST TRGOVIN IN BOLNIŠNICE
- VEN IZ MESTNEGA SREDIŠČA
- VELIKO OBMOČJE ZA UREDITI



Poslovni objekt  
Rožna ulica 13  
5280 Idrija

Parcele: 319/5, k.o. Idrija - Mesto  
Tlorisna velikost objekta: 220 m<sup>2</sup>  
Etažnost: P+3  
Lastništvo: zasebni lastnik

## OSKRBNIŠKE DRUŽINE v pozabljeni novi hiši



Desno: Situacija  
Spodaj: pogled na objekt z  
Bazoviške ulice (vir: Google Earth)

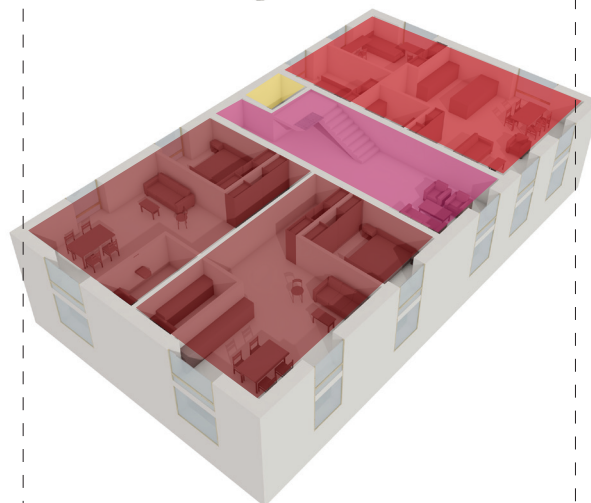
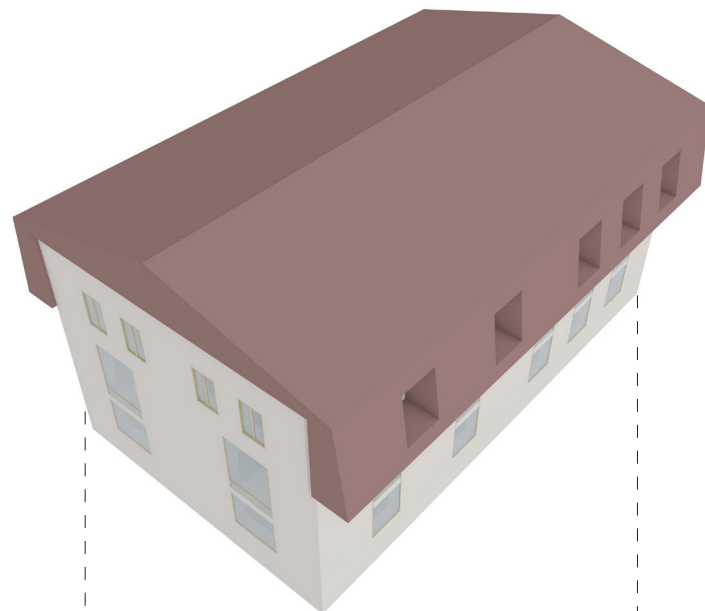


## PROGRAMSKA SHEMA

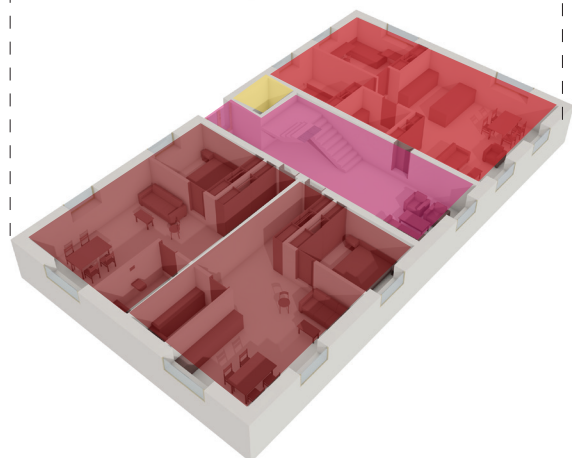
- SKUPNI PROSTOR
- STANOVANJE
- STANOVANJE ZA STAREJŠE
- DVIGALO

## VREDNOTENJE

- + LOKACIJA V MESTU
- + BLIŽINA TRGOVIN, BANKE, STORITEV
- + BLIŽINA DRUŠTVA UPOKOJENCEV
- + JAVNI PREVOZ
- V HIŠI NI DVIGALA
- PREMALO URBANE OPREME V OKOLICI
- DALEČ OD ZELENIH POVRŠIN



1. NADSTROPJE



PRITLIČJE

## Soča Lapajnetova ulica 1 5280 Idrija

Parcela: 1356, k.o. Idrija - Mesto  
Tlorisna velikost: 161 m<sup>2</sup>  
Etažnost: P+2+M  
Lastništvo: zasebni lastnik

## Študentovska 8 5280 Idrija

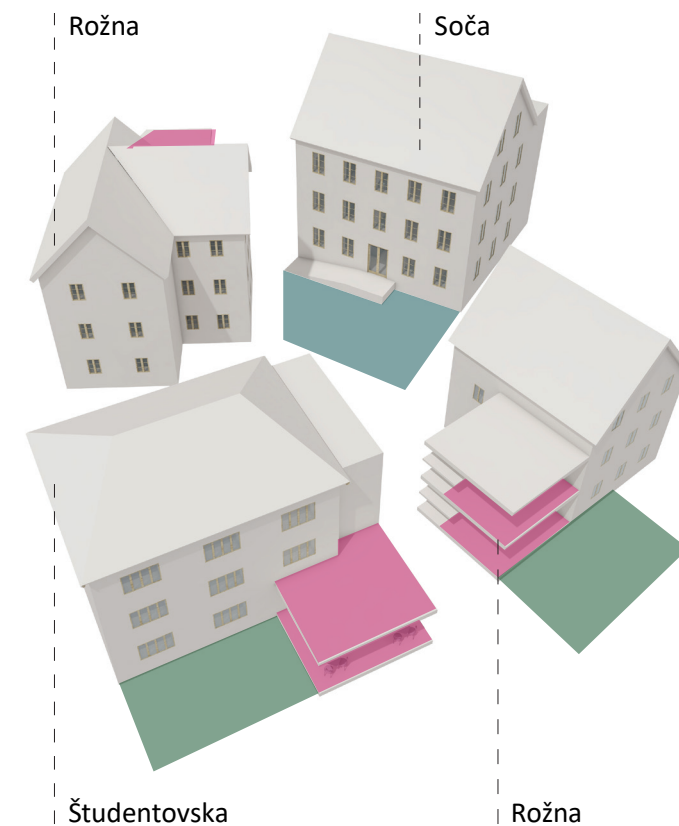
Parcela: 1271, 1278, k.o. Idrija - Mesto  
Tlorisna velikost: 126 m<sup>2</sup>  
Etažnost: P+2  
Lastništvo: zasebni lastnik

## Rožna ulica 22 Rožna ulica 24 5280 Idrija

Parcela: 1120/1, 1122, k.o. Idrija - Mesto  
Tlorisna velikost: 90 m<sup>2</sup>, 110 m<sup>2</sup>  
Etažnost: P+1  
Lastništvo: zasebni lastnik

Desno: Aksonometrični prikaz objektov  
Spodaj: Situacija

# GOSPODINJSKE SKUPINE povežejo razpršene hiše v mestu





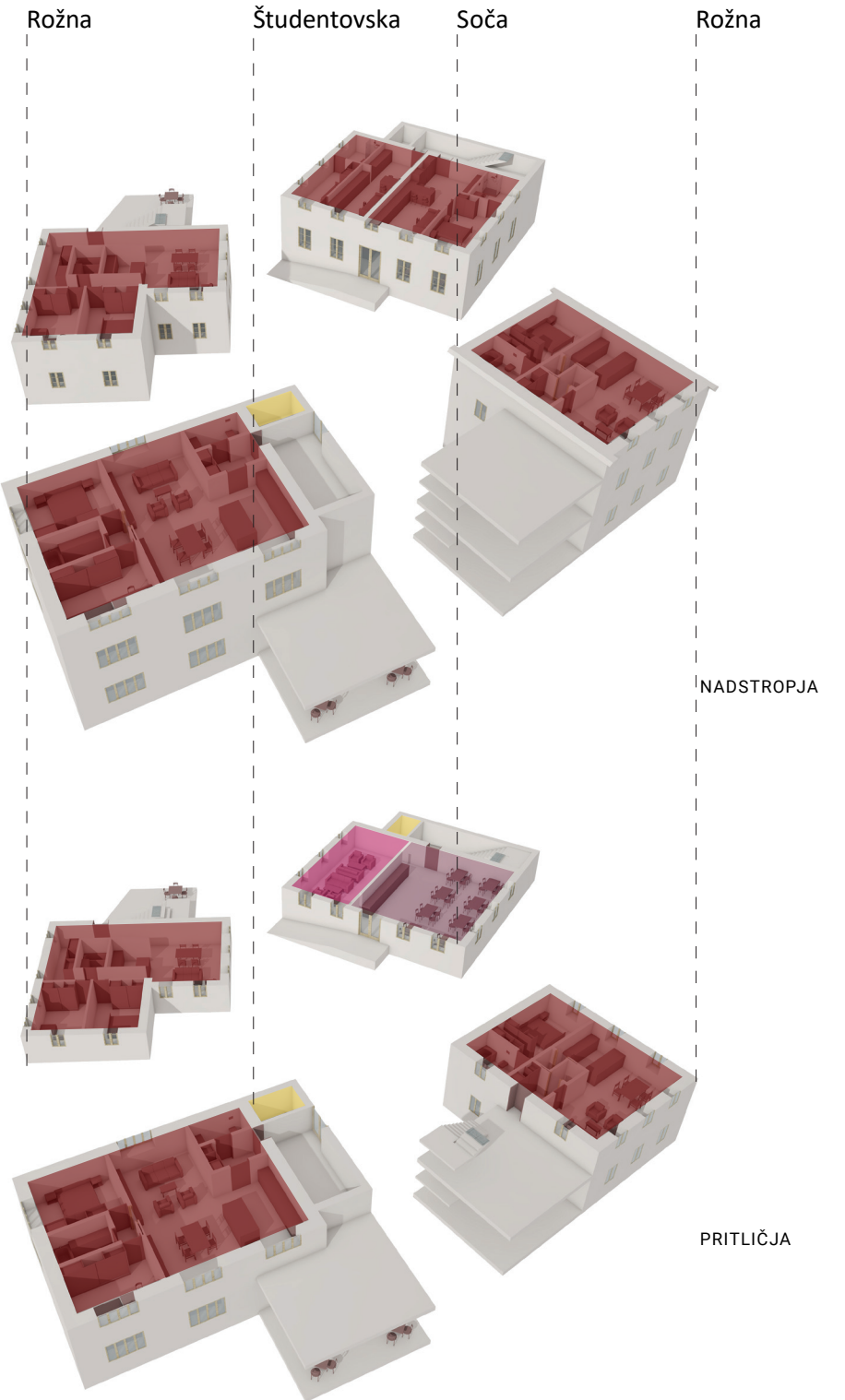
## PROGRAMSKA SHEMA

- SKUPNI PROSTOR
- LETNI VRT
- VRT
- STANOVANJE ZA STAREJŠE
- SKUPNA KUHINJA
- DVIGALO

## VREDNOTENJE

- + VSE TRI LOKACIJE SO PRIMERNE ZA GOSPODINJSKE SKUPNOSTI
- + VSI BIVAJO ZNOTRAJ MESTA
- + OBJEKTI SO LAHKO VEZANI NA SOCIALNE IN ZDRAVSTVENE SERVISSE DUI
- + STANOVALCI RAZLIČNIH SKUPIN SE LAHKO MED SABO POVEZUJEJO PREKO SKUPNIH PROSTOROV
- + BLIŽINA CVETLIČARNE, FRIZERJA IN SLAŠČIČARNE
- + PARKIRIŠČE / JAVNI PREVOZ
- + ŽIVLJENJE V SREDIŠČU MESTA
- + SAMOSTOJNOST
- + ZASEBNOST
- DRAGA PRENOVA
- STRMA STOPNIŠČA
- PREMALO URBANE OPREME V OKOLICI
- NUJNO POTREBNA POVEZOVALNA LINIJA JAVNEGA PREVOZA MED OBJEKTI IN ZD, LEKARNO, TRGOVINO

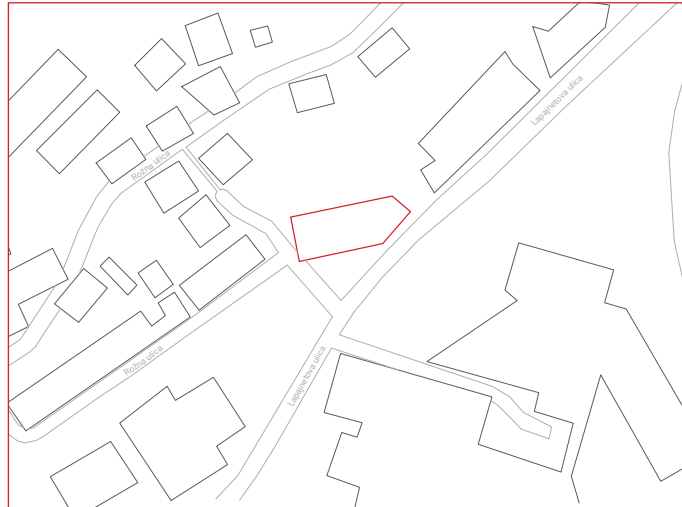
zgoraj: Soča  
v sredini: Gasa  
spodaj: Sveta Trojica  
(vir: Google Earth)



Nanos  
Lapajnetova 53  
5280 Idrija

# OSKRBOVANA STANOVANJA in življenje v središču dogajanja

Parcele: 1114/4  
Tlorisna velikost: 453 m<sup>2</sup>  
Etažnost: P+3  
Lastništvo: zasebni lastnik



Desno: Situacija  
Spodaj: pogled na objekt  
(vir: Google Earth)

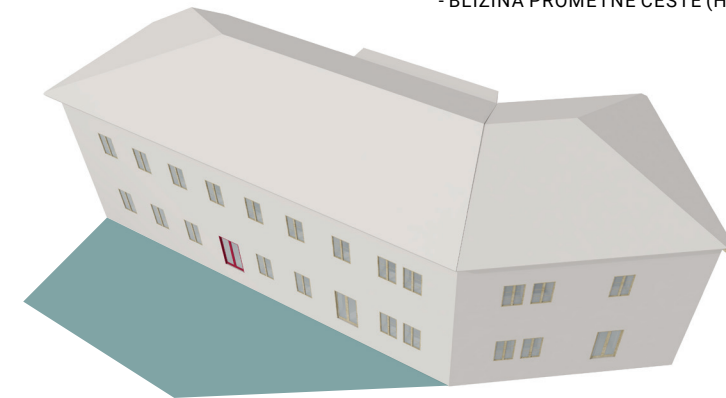


## PROGRAMSKA SHEMA

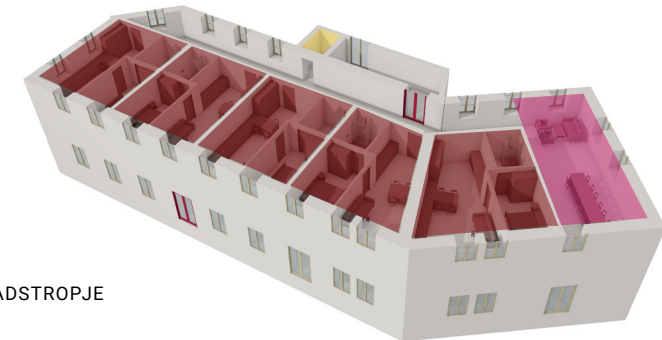
- SKUPNI PROSTOR
- LETNI VRT
- FITNES
- STANOVANJE ZA STAREJŠE
- LOKAL
- FIZIOTERAPIJA
- DVIGALO

## VREDNOTENJE:

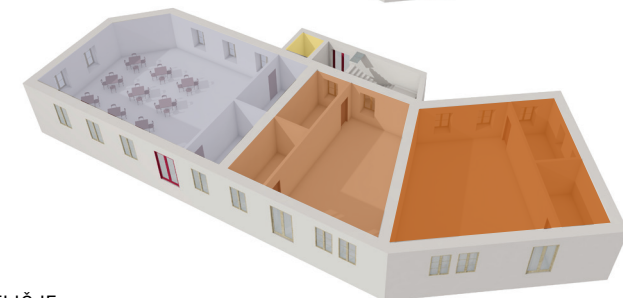
- + DOSTOPNA LOKACIJA
- + DOSTOP DO JAVNIH PROGRAMOV IN SERVISOV
- + BLIŽINA CENTRA
- + OBSTOJEČI PROSTOR ZA DRUŽENJE, KI NUDI RAZLIČNE POTENCIALE,
- + OBSTOJEČI JAVNI PROGRAM V PRITLIČJU
- NI DOVOLJ ZELENJA
- NI DOVOLJ URBANE OPREME
- BLIŽINA PROMETNE CESTE (HRUP)



## ZUNANJI PROSTOR



## NADSTROPJE

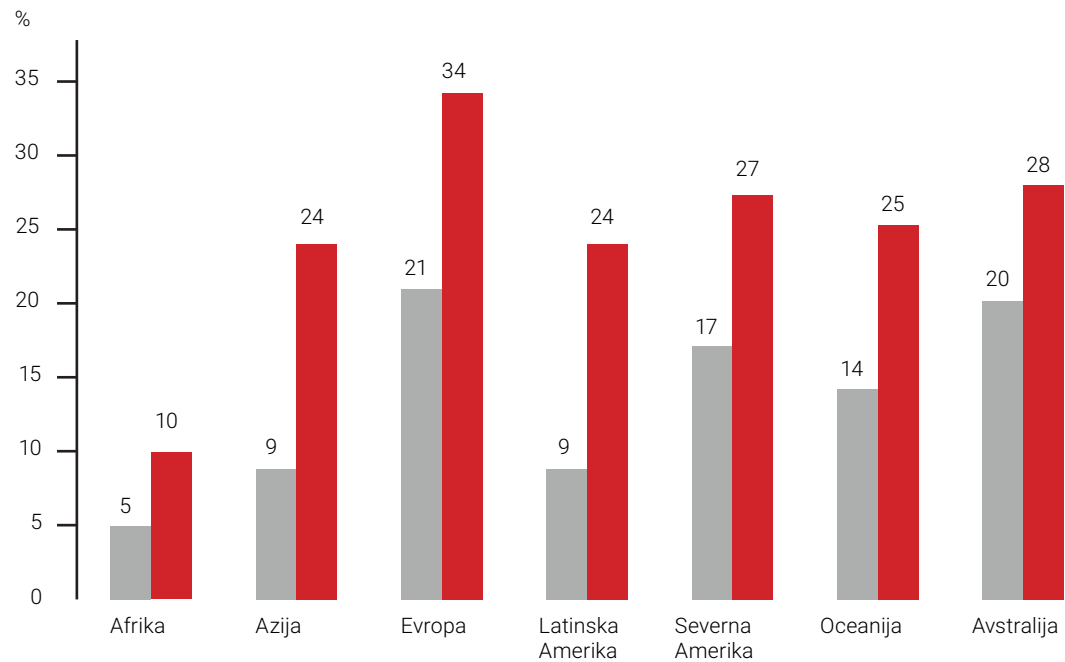


## PRITLIČJE

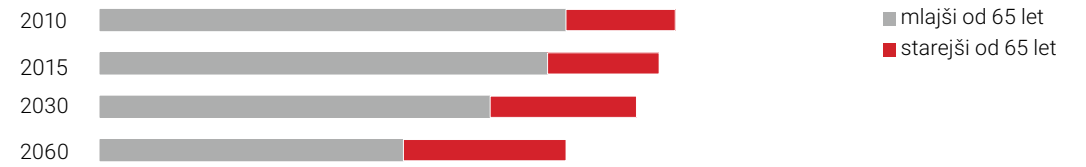
**Primeri iz prakse**

# Staranje prebivalstva po svetu

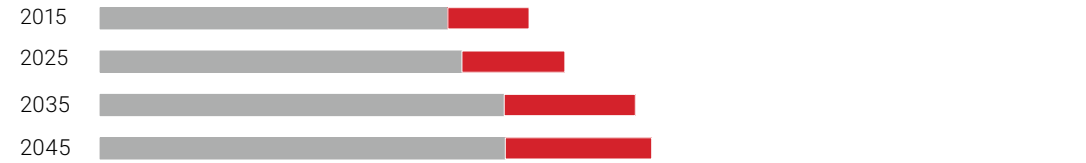
■ 2006  
■ 2050



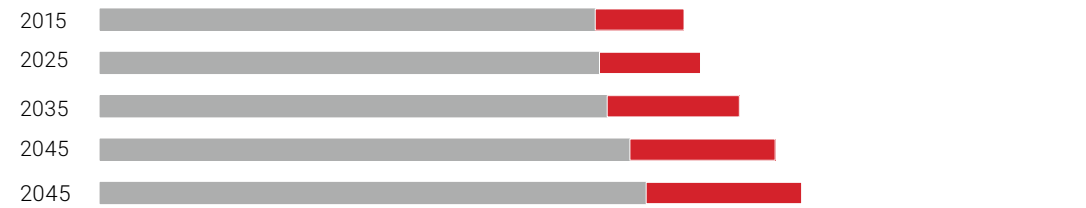
## STARANJE PREBIVALSTVA: PORTUGALSKA



## STARANJE PREBIVALSTVA: ŠVICA



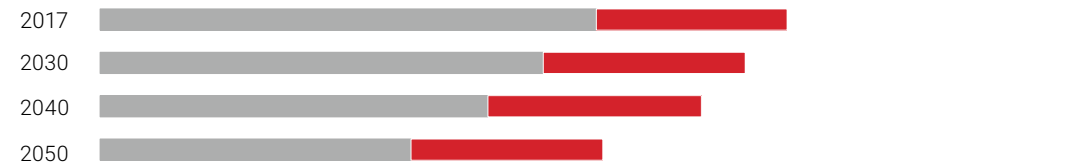
## STARANJE PREBIVALSTVA: ZDA



## STARANJE PREBIVALSTVA: DANSKA



## STARANJE PREBIVALSTVA: JAPONSKA



## STARANJE PREBIVALSTVA: ZDRUŽENO KRALJESTVO

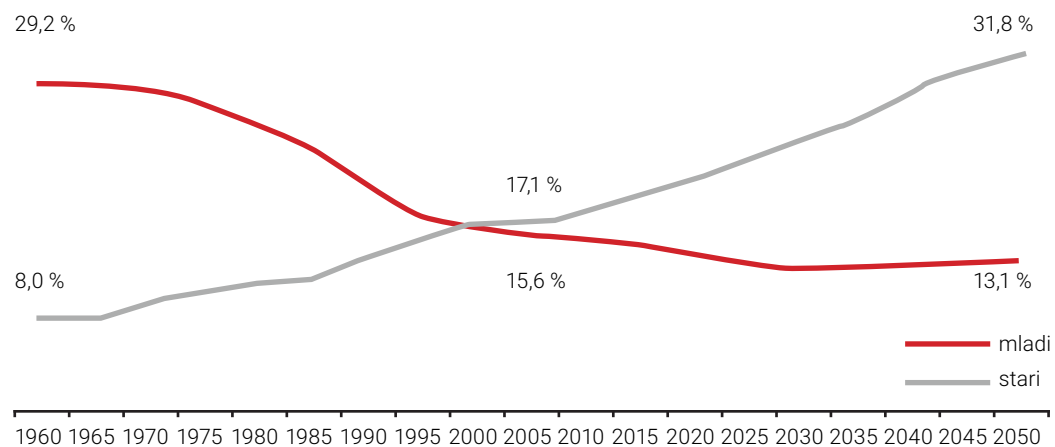


# LIZBONA, PORTUGALSKA

## Najhitreje starajoče se mesto Evrope



Lizbona je primer sive revolucije: leta 2001 je bila evropska prestolnica z največjim številom starejših med prebivalci. Prvič v zgodovini je že v devetdesetih letih število starejših od 65 let na Portugalskem preseglo število mlajših od 16 let. Populacija se manjša s stalnim upadom 0,3 % na leto. Leta 2050 bodo na Portugalskem starejši od 65 let predstavljali 32% populacije. Projekcija Združenih narodov iz leta 2011 pa napoveduje celo izginotje naroda do leta 3000, če se rodnost ne dvigne.



Upad/porast števila mladih in starih ljudi glede na celotno populacijo (%), Portugalska 1960 - 2050.  
Vir: National Statistic Institute, Gonçalves C, Carrilho MJ, 2007.

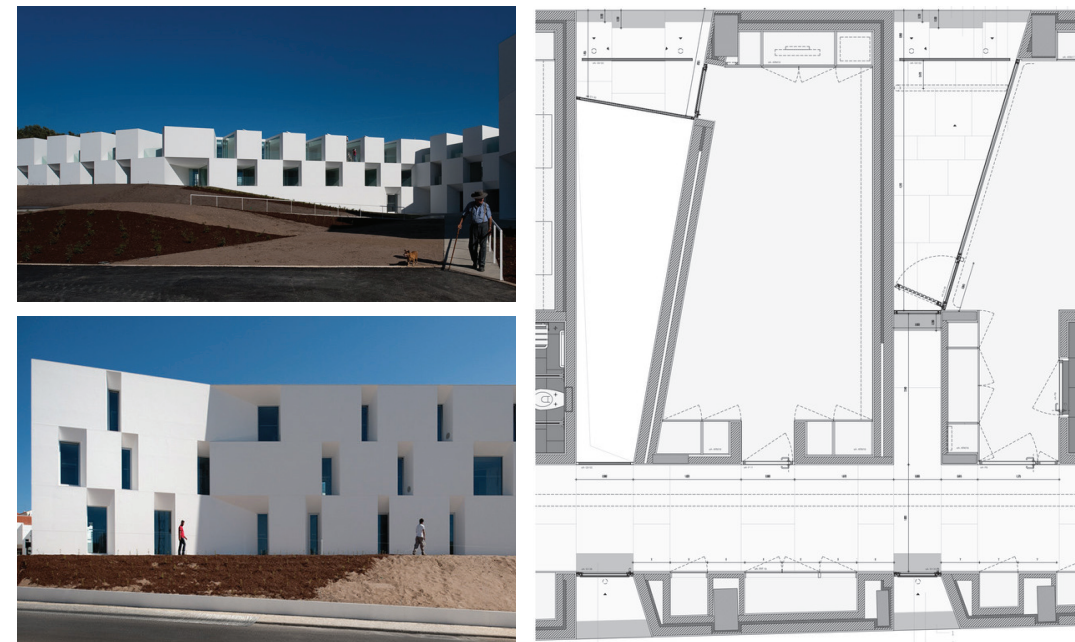
Lizbona rešuje problem drastičnega staranja z uvedbo dolgoročnih strategij na različnih področjih. Najpomembnejša strategija je prenova mestnega prostora tako, da bo na voljo več stanovanj in primernih dostopnih in urejenih zunanjih površin.

Vodilne mestne politike so:

- 1 // Lizbona, mesto za ljudi 2013–1: strategija za izboljšanje družbenega in grajenega okolja, ustvarjanje priložnosti in povečanje privlačnosti mesta.
- 2 // Prednostni naložbeni program za sanacijo mesta in druge cenovno ugodne stanovanjske politike, katerih cilj je povečati število prebivalstva, zlasti mlajših družin.
- 3 // Načrt dostopnosti za pešce - cilj je izboljšati in oživiti mestne javne površine z izboljšanjem dostopa in varnosti.

Na Portugalskem trenutno zagotavljanje storitev ne more slediti naraščajočemu povpraševanju, kar je privedlo do porasta nelegalnih, neurejenih domov za oskrbo. Razlog za to pomanjkanje servisov je delno kulturni, saj se pričakuje, da bodo za starejše poskrbeli družinski člani, na Portugalskem pa to prepričanje krepi še zakonska obveznost odraslih otrok, da skrbijo za starše, kar pomeni, da storitve oskrbe v večini izvajajo zasebne organizacije na domu oskrbovanca.

Posebnost Portugalske so tudi domovi za upokojene Britance, ki pridejo starost preživljati na obalo in so za storitve pripravljeni oz. zmožni plačati več, kot domačini (npr. Quinta da Fonte blizu Lizbone).



Levo: fasade objekta. Desno: Tloris posamezne sobe.

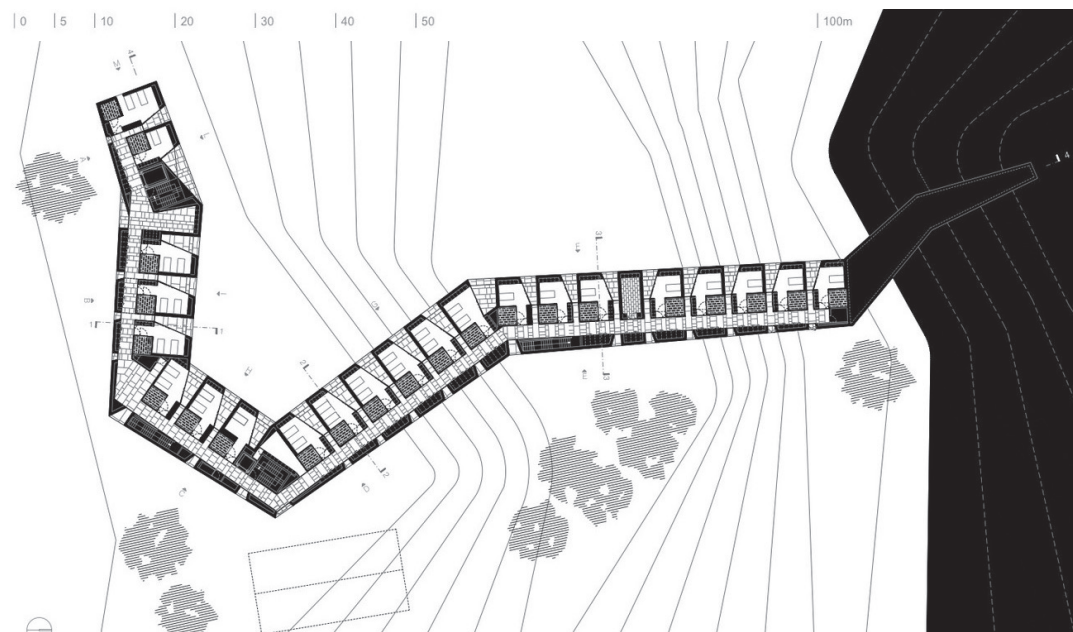
# DOM ZA UPOKOJENCE ALCÁCER DO SAL

Alcácer do Sal, 2010, Aires Mateus

Dom Alcácer do Sal je asketsko in ekspresivno zasnovan dom za upokojence. Njegova lokacija je na robu mesta, objekt pa je spojen s terenom tako, da pridobi pohodno streho in objame notranje dvorišče. Kljub modernemu monumentalnemu videzu je ta dom bolj podoben hotelu ali bolnišnici, kot pa domačemu okolju. Pritličje je namenjeno skupnim programom, dve nadstropji pa sobam, ki se nizajo ob dolgem hodniku. Vsaka soba ima zasebno teraso z razgledom na okoliško pokrajino.

Interierji so minimalistični, povsod prevladuje bela barva in izmenjava polnih in steklenih površin. Volumen je členjen tako, da fasada spominja na zložene kocke soli.

Objekt je bil večkrat nagrajen in je ob izgradnji veljal za ikonični primer sodobnega doma za upokojence, danes pa je njegova zasnova, navkljub impresivni arhitekturi, že zastarela.



Tloris 2. nadstropja: sobe so nanizane ob ozkem hodniku in so večinoma dvoposteljne

“Gradnja stavb oziroma gradbena industrija kot celota porabi okvirno 40% svetovnih surovin, 40% energije, ter hkrati proizvede 40% odpadkov.”

“V sodobnih družbah ljudje 80 do 90% časa preživimo v notranjem okolju, od tega veliko večino v stavbah.”

Mitja Košir, 2017, Kvaliteta bivalnega okolja v stavbah, izziv sodobne gradnje?, Blog, Psihologija za vsak dan, Društvo psiholov slovenije, spletna stran: <http://www.dps.si/2017/03/kvaliteta-bivalnega-okolja-v-stavbah-izziv-sodobne-gradnje/>, 11.10.2020)

# ZÜRICH, ŠVICA

## Najboljše mesto za staranje

Po novem poročilu HelpAge International, ki deluje v partnerstvu z univerzo v Southamptonu, je Švica najboljše mesto za bivanje starejših na svetu, ki ji tesno sledita Norveška in Švedska.

Ali je arhitektura res tako pomembna za kakovost doma za upokojence?

“Ja, očitno! Lahko domnevamo, da je arhitektura tesno povezana s človekovim vedenjem - tudi če na to temo obstajajo nasprotujoče si teorije. Za arhitekturo domov za ostarele so značilna številna vprašanja: udobje, ozračje in dostopnost so bistvenega pomena za dobro počutje starejših ljudi, ki so pogosto v krhkem zdravstvenem stanju.”

S katerimi vrstami izzivov se srečujejo arhitekti pri načrtovanju domov za ostarele?

“Domovi za ostarele so zapleteni hibridni organizmi, kjer so območja za zdravstveno oskrbo tesno povezana s stanovanjskimi območji. Glavni izziv jim je dati močan humani značaj. V zadnjih letih se tisti, ki delajo v domovih, trudijo, da bo bila zdravstvena komponenta bivanja čim bolj diskretna. Stanovalci bi se morali počutiti kot doma, ne v bolnišnici.”

Kaj naredi dober dom?

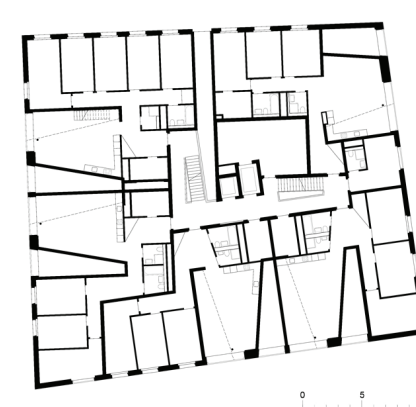
“Vse, kar prikriva institucionalni značaj ustanove. Dolge hodnike, ki spominjajo na bolnišnico, nadomeščajo krožne poti. Prostori in z njimi povezani elementi, kot so vrata in okna, so deležni posebne pozornosti. Vstop v sobo, ki označuje prehod med zasebnim in javnim - ali intimnim in kolektivnim - prostorom, je še ena bistvena sestavina.

Lokacija je ključnega pomena - moramo se izogniti gradnji “odmaknjenih oaz na podeželju” in domove raje integrirati v živahne soseske opremljene z javnim prevozom. Takšne parcele je zelo težko dobiti.”

(Jan Overney, 2014, Architecture for the elderly, Interview with Bruno Marchand, Medical Express)



Mehr Als Wohnen, eden bolj znanih projektov, kjer v sklopu stanovanjske zadrage biva 1200 oseb.



Pool architekten, Hiša G, tloris tipične etaže.



Duplex architekten, Hiša M, tloris tipične etaže - prikaz stanovanj v grozdu z vmesnimi skupnimi prostori

## STANOVANJSKA ZADRUGA MEHR ALS WOHNEN

Zürich, 2015, Pool Architekten, Müller Sigrist, Miroslav Šik, Duplex Architekten, Futurafrosch

Mehr Als Wohnen je stanovanjska zadruga, ki leži v četrti Hunziker, severno od Züricha in je nastala kot odgovor na stanovanjsko krizo v Zürichu. Kot večina prestolnic se je tudi Zürich soočil s hitro rastjo najemnin in pomanjkanjem stanovanj. Mesto se je odzvalo z odprtim natečajem za oblikovanje novega večstanovanjskega kompleksa na nekdanjem prostoru za industrijo. Projekt je podprlo 50 manjših zadrug in ga tudi delno financiralo. Končna pozidava vsebuje 395 stanovanj, 35 trgovskih prostorov ter servisne in skupne prostore. Celotno območje naseljuje 1200 prebivalcev in 150 zaposlenih.

Za stanovalce z nizkimi prihodki je na voljo niz subvencij, 10 % stanovanj pa je namenjenih dobrodelnim ustanovam in neprofitnim organizacijam, vključno s sirotišnico. Rezultat je projekt, ki združuje najrazličnejšo mešanico ljudi, od nedavno naseljenih beguncev do profesionalcev s srednjim dohodkom, mladih družin in upokojencev.

Arhitekturni koncepti stanovanj so sodobni in raznoliki, stanovanja so združena v grozde, ki predstavljajo stanovanjske skupine z veliko skupnimi površinami. Velik poudarek je tudi na osvetljenosti tesno skupaj postavljenih volumnov in členjenosti fasad, ki dajejo celotni zadrugi skupno podobo.



Pogled na zunanost objekta in notranji atrij s skupnimi prostori.

## NEW YORK, ZDA

### Vse oblike starosti

Pričakovana življenjska doba v New Yorku je 80,6 let. Leta 2010 je bil New York prvo ameriško mesto, ki se je pridružilo iniciativi WHO: Global Network of Age-Friendly Cities (Globalna mreža staranju prijaznih mest). Ustanovili so Komisijo mesta NYC za mesto, prijazno starejšim, ki se osredotoča na urbanistično načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja za starejše.

Ustanovili so 4 staranju prijazna okrožja znotraj mesta in pa več inovativnih domov za starejše, ki so namenjeni specifičnim družbenim skupinam; npr. LGBT Starejši, Dom za slepe in slabovidne, ...). V New Yorku je tudi 47 uradnih Naravno nastalih upokojitvenih skupnosti (NORC - Naturally Occuring retirement Community) - večstanovanjskih stavb ali sosek z visokim deležem dolgotrajnih prebivalcev, ki so danes več ali manj upokojeni.

Primeri iz ZDA kažejo, kako zelo različni so lahko pristopi k specifičnim potrebam in koliko različnih oblik starosti obstaja.



Tloris strehe: zelene površine se vijejo po celotnem objektu

# TRAJNOSTNO BIVANJE VIA VERDE

Bronx, NY, 2012, Dattner Architects, Grimshaw Architects

Zelena cesta (Via Verde) obsega 222 stanovanj v treh različnih stavbah - 20-nadstropni stolp na severu, d 2 do 13 nadstropna stanovanjska stavba na sredini in 4-nadstropna upravna stavba na jug. Projekt je bil uspešen na tekmovanju New Housing New York Legacy in odraža javno zavezo mesta, da bo zgradilo nova socialna stanovanja in ustvarilo okolje za zdravo in trajnostno življenje.

Kompleks je namenoma zasnovan tako, da spodbuja zdrav načina življenja in ustvarja povezano skupnost. Stopnišča npr. so prostorna, osvetljena z naravno svetlobo in lahko dostopna, saj redna uporaba stopnic pozitivno vpliva na fizično kondicijo.

Večnamenske zunanje površine predstavljajo osrednji prostor skupnosti. Začnejo se kot dvorišče na nivoju pritličja in se nato spiralno vzpenjajo skozi serijo različnih programov vse do južno-orientirane strehe z vrtovi. Ta pot je hkrati tudi rekreacijska steza in promenada za prebivalce. Terasa in skupnostna soba na vrhu omogočata razglede na mesto, vrtovi pa nudijo priložnost za vrtnarjenje, samooskrbo, rekreacijo in druženje. Hkrati so vrtovi vodni zbiralnik in dodatna izolacija strehe.

Znotraj objekta so različna stanovanja, od duplexov do variacij "hiše z vrtom".



Mestna vrtna hiša A-19



Garden Townhouse  
Typical Plans

A-19

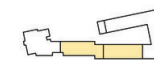


Zunanja promenada, igrišča in strešni vrtovi spodbujajo aktivno preživljanje časa.

Zasnova z duplexi omogoča, da so stanovanja dvostransko svetljena in imajo enakovredne kvalitete.



Dupleks A-18



Midrise Duplex  
Typical Plans

A-18

# LOS ANGELES, ZDA

## Vse oblike starosti

### STANOVANJA ZA OSTARELE BREZDOMCE

Los Angeles, California, 200, Michael Maltazan

Kalifornija je dom za večino brezdomcev v ZDA. Kljub temu, da so reševanju težave namenili ogromno sredstev, se je število brezdomcev v okrožju Los Angeles že tretjič v štirih letih povečalo. Zadnje štetje, ki ga je junija objavila uprava za brezdomne domove okrožja Los Angeles, kaže, da skoraj 60.000 brezdomcev živi brez stalnega zavetišča. V mestu Los Angeles je število brezdomcev v letu 2019 poskočilo za 16 odstotkov, na 36.000.

Južno od hitro rastočega središča Los Angelesa ob avtocesti I-10 stoji dom fundacije New Carver Skid Row. Arhitektura tukaj poskuša ustvarjati nove možnosti za najbolj ranljive člane družbe in hkrati zgraditi temelj za družbene spremembe. Tu je 97 enot za starejše, invalidne in bolne nekdanje brezdomce, pa tudi za podporo ostalim posameznikom, ki se zatečejo v center. Stavba namreč vsebuje tudi skupne prostore: kuhinje, jedilnice, družabne prostore in vrtove, ter socialno-varstvene servise. Na ta način poskušajo svoje prebivalce povezati med sabo in zopet tudi z mestom.



Lokacija ob prometnici



Introvertirana zasnova objekta



Skupni atrij za prebivalce



Pogledi iz skupnih prostorov



Tloris pritličja



Tloris nadstropja

Za dnevno svetlobo v grajenem okolju je bilo dokazano, da je ključnega pomena, saj vpliva na cikel budnosti in spanja, telesno temperaturo, izločanje hormonov, kognitivne funkcije in imunski odziv, razpoloženje in vedenje ter deluje kot učinkovito terapevtsko sredstvo.

Mitja Košir, 2017, Kvaliteta bivalnega okolja v stavbah, izziv sodobne gradnje?, Blog, Psihologija za vsak dan, Društvo psiholov slovenije, spletna stran: <http://www.dps.si/2017/03/kvaliteta-bivalnega-okolja-v-stavbah-izziv-sod-obne-gradnje/>, 11.10.2020)

# KOPENHAGEN, DANSKA

## Arhitektura in zdravje

### REHABILITACIJSKI CENTER ZA BOLNIKE

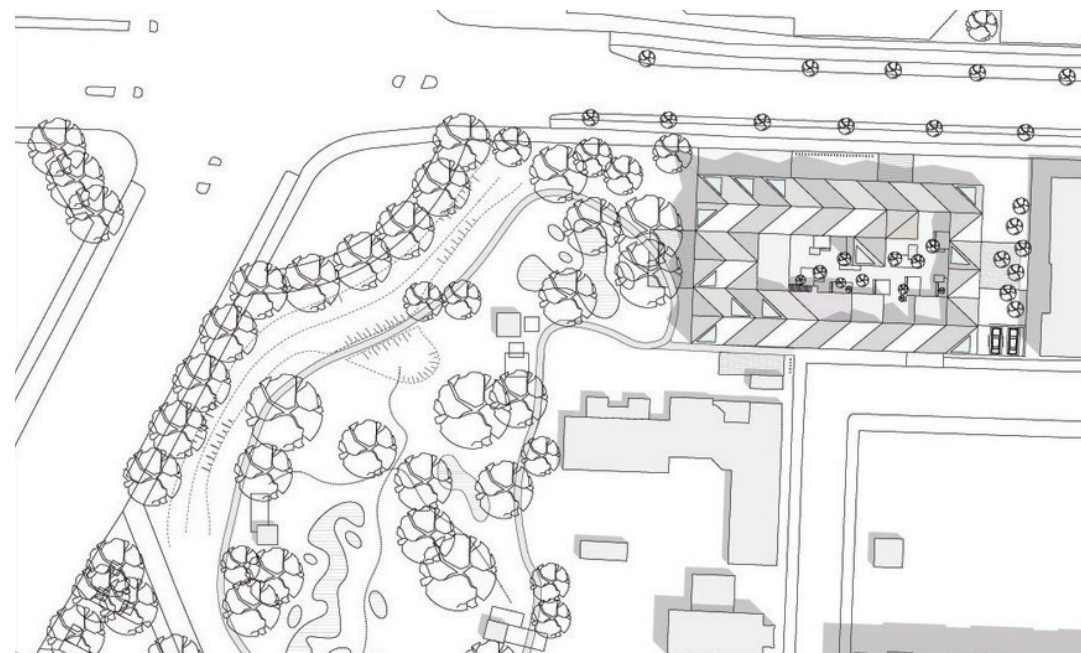
Kopenhagen, 2011, Nord Architects

Raziskave kažejo, da lahko arhitektura pozitivno vpliva na okrevanje ljudi po bolezni. Človeško merilo in prijazno vzdušje lahko ljudem pomagata pri zdravljenju. Kljub temu večina bolnišnic ni takšnih. Že samo iskanje poti od recepcije do menze je lahko težko. Center za bolnike z rakom v Kopenhagenu je namenoma zasnovan kot ikonična zgradba, ki ozavešča družbo o raku, ne da bi stigmatizirala bolnike.

Zasnovan kot več majhnih hiš, združenih v eno, center ponuja prostor, potreben za sodobno zdravstveno nego in rehabilitacijo, ne da bi pri tem izgubil merilo in občutek za posameznika. Vse hiše povezuje dvignjena origami streha, ki daje objektu značilno podobo. Stavba se nahaja v bližini mestnega jedra Kopenhagna na istem območju kot Univerzitetna bolnišnica (Rigshospitalet) in Medicinski inštitut Panum, tako da lahko bolniki po zdravljenju v bolnišnici odidejo direktno v dom.



Arhitekturna zasnova spominja na manjše hiše, tipične za okolico.



Situacija: Lokacija centra je bistvenega pomena

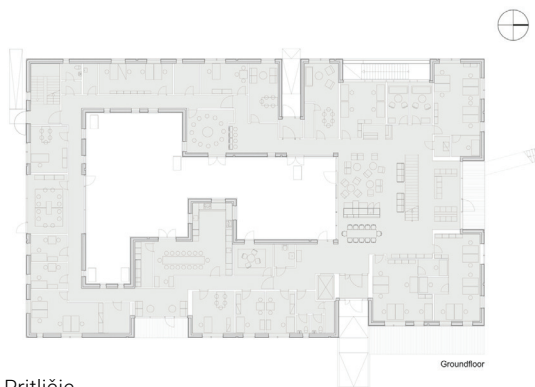


Pogledi v naravo so del arhitekturne zasnove.

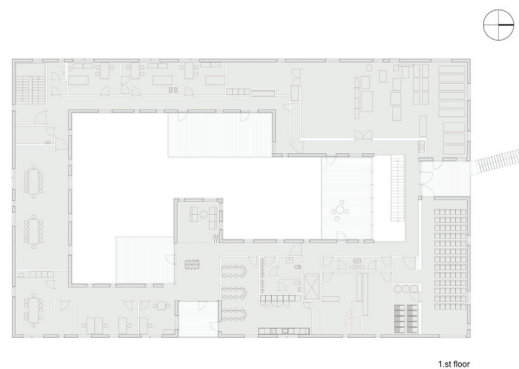


Ustvarjanje mikroambientov znotraj kompleksa s pomočjo materialov in svetlobe.

V hiši so na voljo različni ambient, od udobnega bivalnega prostora, ki ga urejajo prostovoljci, do dvorišča za razmišljanje, prostora za vaje, skupne kuhinje, seje sobe za srečanja bolnikov do zasebnih prostorov za umik. Tako lahko bolnik sam odloča o stopnji vključenosti v aktivnosti glede na trenutno počutje, na voljo pa ima tudi vse potrebne zdravstvene in socialne servise. Zunanji atriji so pomemben element arhitekture - tja se odpirajo pogledi, tam se lahko uporabniki družijo ali pa se umaknejo.



Pritličje



Prvo nadstropje

## WEESP, NIZOZEMSKA

### Vsake 3 sekunde nekdo na svetu zboli za demenco

Leta 2017 je po svetu živelo približno 50 milijonov ljudi z demenco. Ta številka se bo skoraj podvojila vsakih 20 let, leta 2030 na 75 milijonov, leta 2050 pa na 131,5 milijona. Največje povečanje bo v državah v razvoju. Že sedaj 58 procentov ljudi z demenco živi v državah z nizkim ali srednjim prihodkom, do leta 2050 pa se bo ta procent dvignil na 68.

Oblikovanje okolja ima lahko bistven vpliv na osebo, ki živi z demenco.

Dobra praksa pri načrtovanju domov in življenjskih prostorov za ljudi z demenco upošteva nekatera oblikovalska načela. Bivalne enote oz. skupine morajo biti majhne. Bivalni prostori morajo biti opremljeni v znanem, domačem slogu. Prostor mora omogočati izvajanje vsakodnevnih opravil, kot je kuhanje, pranje, vrtnarjenje, ... Varnostni elementi naj bodo umeščeni diskretno. Prostori znotraj enote naj omogočajo različne dejavnosti glede na starost prebivalcev. Sobe naj bodo enoposteljne in dovolj velike za shranjevanje zadostne količine osebnih stvari. Vse poti znotraj in zunaj objekta morajo biti dobro označene in opisane. Namesto napisov naj kot orientirji služijo predmeti in barve. Potrebno je reducirati slušne dražljaje in omogočiti dostop do varnega zunanjenega prostora s krožnimi potmi.



Oblikovanje bivalnega okolja ima lahko bistven vpliv na kvaliteto življenja osebe z demenco.

# DOM ZA OSTARELE Z DEMENCO

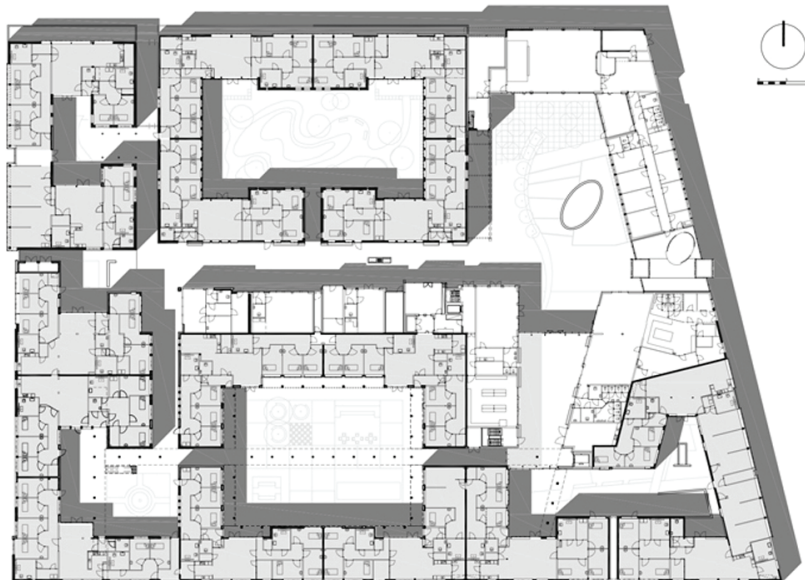
Weesp, 2009, Molenaar&Bol&VanDillen architekten, Vught

De Hogeweyk je pionirski negovalni dom za ostarele z demenco. Prebivalci tega doma so vključeni v celodnevno terapijo in v primerjavi s tradicionalnimi domovi za ostarele bolj aktivni in potrebujejo manj zdravil. Vas se nahaja sredi gosto poseljenega stanovanjskega območja.

Trenutno v De Hogeweyku živi 152 starejših državljanov v skupinah po 6 ali 7 oseb glede na skupne interese. Delijo si bungalove in živijo tako, kot so vajeni od prej oziroma tako, kot si želijo, čeprav ves čas pod nadzorom negovalcev. Negovalci, ki skrbijo za do sedem oseb, so vključeni v vsakdanje življenje starejših in se pojavljajo kot prodajalci v trgovinah, gospodinje, osebe v gospodinjstvu ali družinski člani.

Bolnike z demenco spremljajo kamor koli, vendar jim dovolijo, da se sami odločajo. Pacienti so zato bolj optimistično naravnani in potrebujejo manj zdravil, kot prebivalci klasičnih domov.

Znotraj kompleksa je park s ribnikom, dolgim bulvarjem, več trgov s kavarnami in restavracijami, pa tudi zunanje gledališče. Dovolj je prostora, da se omogoči izrazita potreba po gibanju, značilna za bolezen, veliko je prostorov za komunikacijo in druženje.



Tloris: stanovanjski kompleks je bogat s skupnimi prostori in raznolikimi zunanjimi ambientmi



Za primeren razpored in opremo bivalnih prostorov so analizirali 7 najpogostejših bivalnih okolih na Nizozemskem in tako določili naslednje kategorije: tradicionalno, mestno, bogato, kulturno, krščansko, indijsko in domače.

V kontekstu arhitekture govorimo o zdravstveni oskrbi, oblikovanju bolnišnic in domov, dostopnih mestnih prostorih itd. Vendar pa vse to ne upošteva nastajajočih problemov: osamljenosti in socialne izolacije. V Veliki Britaniji 51% starejših od 75 let živi samih, 11% starejših pa je v enem mesecu manj kot enkrat v stikih s prijatelji in družino. Podobni rezultati so prisotni po vsej Evropi.

# EAST LONDON, ANGLIJA

## Nove oblike sobivanja različnih generacij

**Večgeneracijska stanovanja so v porastu; 1,8 milijona gospodinjstev danes vsebuje 2 ali več generacij, kar je 38% več kot leta 2009.**

Do tega so privedli številni dejavniki: pomanjkanje domov za upokojence, skrb za ostarele starše, rast najemnin v mestih, pomoč pri skrbi za otroke, ... Trend sobivanja se je začel s podaljševanjem bivanja doma milenijske generacije. Glede na drastičen dvig najemnin v mestih in nedostopnost stanovanj, se bo zelo verjetno tudi nadaljeval. V Veliki Britaniji je predvideno povpraševanje po dodatnih 125.000 večgeneracijskih domovih na leto.

Večgeneracijska gospodinjstva običajno niso velika - povprečna generacija gospodinjstev s tremi ljudmi in povprečen večgeneracijski dom ima tri spalnice. Dve tretjini ljudi v Angliji verjame, da bi bila dobra rešitev za staranje populacije lahko sobivanje generacij. Le 16% pa meni, da so njihove trenutne hiše za to primerne.

Kljub temu bo imelo staranje prebivalstva vedno večji vpliv; trenutno je v Združenem kraljestvu približno 11,8 milijona ljudi, starejših od 65 let, do leta 2040 pa bo številka dosegla 18,5 milijona. Vse bolj pogosta težava s katero se soočajo je osamljenost in socialna izolacija. Sobivanje z (lastno ali tujo) družino je zato vse bolj privlačna opcija.



Urbanistični načrt Chobham Manor (MAKE in PRP Architects)



Pogled z ulice na večgeneracijski objekt. V prerezu spodaj levo se vidi dve ločeni stanovanjski enoti.

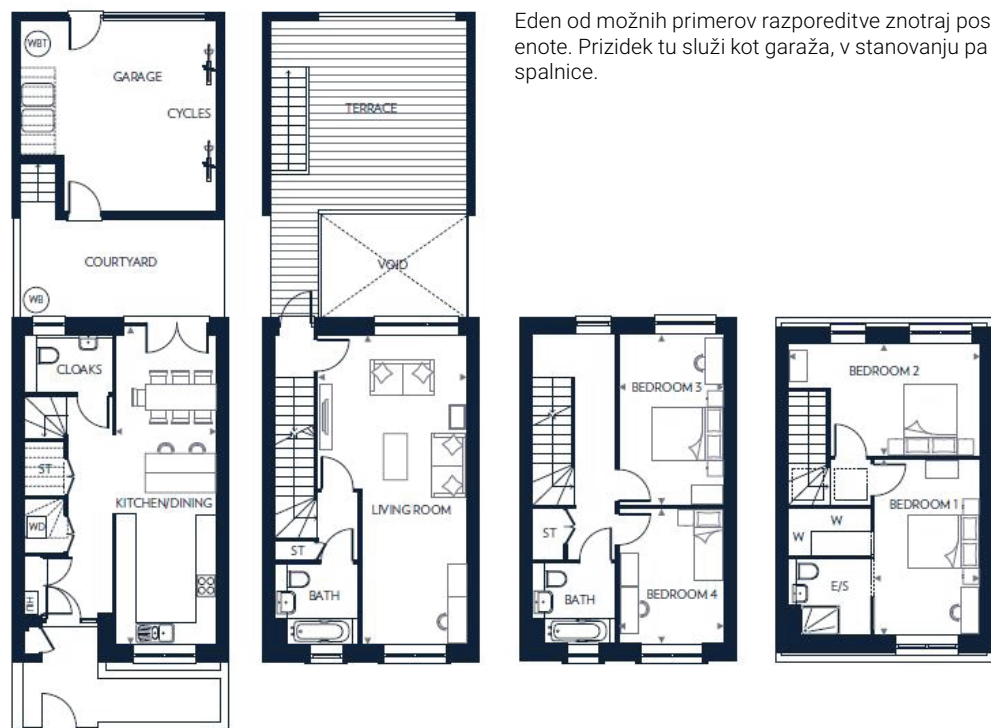
# VEČGENERACIJSKI DOM CHOBHAM MANOR

Newham, East London, 2013, PRP Architects

Stanovanja v Chobham Manorju so razvita v 3 nadstropja in imajo 3 spalnice ter ločen prizidek - studio. Fleksibilnost razporeditve omogoča ločevanje gospodinjstev znotraj posamezne enote. Prizidek se lahko uporabi za stanovanje starih staršev ali otrok, lahko je delavnica, pisarna, ki omogoča delo od doma ali pa se odda v najem.

Namen tipologije s prizidkom je predvsem ta, da člani družine lahko kljub sobivanju ohranjajo določeno stopnjo neodvisnosti in zasebnosti.

Stanovanja s prizidki rešujejo več težav hkrati. S povečanjem kapacitete bivanjskih prostorov delno rešujejo težavo s pomanjkanjem stanovanj, z ločevanjem enot znotraj gospodinjstva večajo zasebnost, hkrati pa lajšajo problem osamljenosti starejših oseb. Odpravljajo tudi težavo nelegalnih prizidkov, ki zaradi omenjenih težav pogosto zrastejo na vrtovih, le da so bivanjski pogoji v njih bistveno slabši.



Eden od možnih primerov razporeditve znotraj posamezne enote. Prizidek tu služi kot garaža, v stanovanju pa so 4 spalnice.

Pritličje

Prvo nadstropje

Drugo nadstropje

Tretje nadstropje

## Spletni viri

Houses for Eldery People in Alcácer do Sal / Aires Mateus: <https://www.archdaily.com/328516/alcacer-do-sal-residences-aires-mateus>, 14.8.2019

Mehr als wohnen: <https://www.mehralswohnen.ch/>

Duplex Architekten, Futurafrosch, Müller Sigrüst, Miroslav Šik, pool Architekten, Mehr als Wohnen, Zurich – From cooperative to community, 0243\_ArchitekturAktuell\_1507\_08\_maw\_Von\_der\_Genossenschaft\_zur\_Gemeinschaft.pdf

Via Verde / Grimshaw + Dattner Architects: <https://www.archdaily.com/468660/via-verde-dattner-architects-grimshaw-architects>

Michael Maltzan's Crest Apartments provide housing for southern California's homeless: <https://www.dezeen.com/2018/07/11/michael-maltzan-architecture-crest-apartments-homeless-population-los-angeles-southern-california/>

A place for recovery, Healthcare centre for cancer patients in Copenhagen; <https://www.nordarchitects.dk/cancercentre>

»De Hogeweyk« - Siedlung für Demenzkranke in Weesp: <https://inspiration.detail.de/de-hogeweyk---siedlung-fuer-demenzkranke-in-weesp-106988.html>

Dementia Village: <https://www.dementiavillage.com/>

Multigenerational house commended at the NLA Awards; <https://www.prp-co.uk/news/press-releases/multigenerational-house-commended-at-the-nla-awards.html>

BRILLIANT NEW PROJECTS FOR SENIOR LIVING: <http://www.designcurial.com/news/brilliant-projects-senior-living-uk-7415296/>

## Knjižni viri

LaFond, M. in Tsvetkova, L. (2017). coHousing Inclusive, Self-organized, community-led housing for all. id22: Institute for Creative Sustainability. jovis Verlag GmbH, Berlin.

Grdiša, R. (2010). Priročnik za načrtovanje sodobnih oblik bivanja starih ljudi. Fakulteta za arhitekturo, katedra za urbanizem, Ljubljana.

Ivanšek, F. (1988). Družina, stanovanje in naselje: anketna raziskava 195 stanovalj v Savskem naselju v Ljubljani (1961) (1. izdaja). France Ivanšek in AMBI-ENT, Ljubljana.

Imperl, F. (2012). Kakovost oskrbe starejših - izziv za prihodnost. FIRIS IMPERL & CO. d.n.o. in SENIOR-PROJEKT d.o.o., Logatec.

AIA (The American Institute of Architects), 2018. Design for Ageing Review 14: AIA Design for Aging Knowledge Community. The Images Publishing Group, ref. nb. 1490, Australia.

Farrelly, L. as guest editor for AD (Architectural design), march/april 2014. Designing for the third age, Architecture redefined for a generation of "active agers". Profile number 228. John Wiley & Sons, London.

The Board of Trustees of the University of Arkansas on behalf of University of Arkansas Community Design Center and ORO Editions (2017). Houses for Aging Socially, Developing Third Place Ecologies. University of Arkansas Community Design Center.

## Razmislek namesto zaključka

Tina Mervic, mag. psih.

V pričujoči publikaciji se najprej srečamo z informacijo, da smo Slovenci stari. Ob tem verjetno pomislimo o svoji starosti oziroma starosti svojih najbližjih in ovrednotimo, če smo že stari. Morda se vprašamo zakaj bi sploh razmišljali o starosti, saj je to nekaj, o čemer nočemo razmišljati, morda niti ne znamo, saj se nam zdi še zelo oddaljeno, nepredstavljivo in povsem neoprijemljivo. Hkrati pa je to, da se postaramo, največja sreča v življenju, saj to pomeni, da živimo. In na skrivaj (ali pa tudi ne tako na skrivaj) si vsi želimo, da bi se postarali ali z drugimi besedami, da bi dolgo živeli. A kmalu ob tej misli pomislimo, da želimo dolgo živeti le, če bomo fizično in mentalno pri sebi, da bomo lahko živeli dostojanstveno.

Da nas bo lahko čim več živelo in se staralo dostojanstveno, pa je potrebno spodbuditi čim več posameznikov, da se je o staranju in tem kar prihodnosti prinaša, potrebno pogovarjati. Potrebno se je pogovarjati že sedaj. Potrebno je strateško načrtovati že sedaj. Potrebno je investirati v prihodnost, v starost, že sedaj.

O starosti večkrat govorimo kot o nečem, kar je daleč stran. O nečem, kar se mladih še ne tiče. Ampak družba se stara. In družba smo mi vsi. O staranju je potrebno razmišljati kot o trenutnem izzivu vseh nas, ne samo tistih, ki so trenutno že stari. Starost se nam zdi daleč, dokler kar naenkrat ne pride.

Staranje je pomembna politična tema in postaja vse večji izziv. Velik izziv je tudi zato, ker je staranje celovit proces. Staranje je vidno na fizičnem področju, mentalnem, socialnem in drugih področjih življenja. Tako kot se otrok razvija celostno in na različnih področjih (socialnem, gibalnem, čustvenem ...), se posamezniki na vseh teh področjih tudi starajo. Ker se področja staranja prepletajo, se morajo prepletati tudi področja, ki staranje in izzive povezane z njim naslavljajo. Ko razmišljamo o staranju in z njim povezanimi ukrepi moramo združiti znanja arhitekture, sociologije, psihologije, medicine, tehnologije in še mnogo česa. Saj celostni izziv, lahko naslavljamo le celostno. Tako je potrebno iskati celostne rešitve in razvijati integrirane sisteme podpore (tudi) v starosti.

Celostne rešitve so tiste, ki so najtežje za implementacijo, potrebujejo največ povezovanja, raziskovanja in posledično največ časa, razmisleka, sprememb in investicij. In čeprav se nam na začetku zdi, da je vse skupaj preveč kompleksno, preveč zakomplicirano, da so potrebne prevelike spremembe in preveliki vložki, se po navadi (sicer šele čez čas) izkaže, da se je celostno reševanje izziva, kljub začetnemu večjemu vložku, na koncu obrestovalo.

K spremembam in k celostnim rešitvam pa lahko gremo korak za korakom. Najprej se lahko seznanimo z obstoječim stanjem v družbi in v lokalni skupnosti in ozavestimo trenutno stanje ter analiziramo projekcije, kako bo čez nekaj let. To nam omogoči, da si lažje predstavljamo v kakšno prihodnost strmimo, če bo vse ostalo tako, kot je trenutno. Število postelj v

domovih za upokojece se zdi smešno nizko v primerjavi s številkami starejših, in vse bolj bodo nizke in vse manj smešne, ko bomo mi postali tista številka, brez postelje oziroma brez ustrezne oskrbe v starosti. Seznanimo se lahko z alternativnimi oblikami bivanja. Začnemo razmišljati malo drugače. Spoznamo nove tipologije, nove oblike bivanja in če smo še bolj drzni, oblike sobivanja. Z apliciranjem na novo pridobljenega znanja o alternativnih oblikah v dejansko lokalno okolje, si lahko tovrstno bivanje predstavljamo v domačem kraju. Še boljše, če različne oblike bivanja povežemo z obstoječimi nepremičninami, v katerih živimo. Z vsako tako idejo in povezavo znanja, smo korak bližje k sprejemanju tovrstnih oblik. In vse bolj, ko bomo razmišljali o njih, vse bolj se nam bodo zdele izvedljive in realne. Svoje ideje in razmišljanja lahko podpremo še s primeri dobrih praks iz tujine, kjer so o tem že razmišljali in jih dejansko tudi udeležili. Tako se lahko učimo od drugih in širimo svoje znanje in razmišljanja. Po vseh teh korakih – prepoznava obstoječega stanja, ogled projekcij, spoznavanje alternativnih oblik bivanja, aplikacija teh oblik na obstoječe objekte in spoznavanje primerov dobrih praks – nas vodi pričujoča publikacija.

**Pričujoča publikacija želi v bralcih spodbuditi proces razmišljanja o staranju. O staranju v lokalnem okolju. O staranju tukaj in zdaj. Pa ne samo o staranju. Tudi o bivanju. Bivanju v lokalnem okolju. O bivanju tukaj in zdaj. In o bivanju v prihodnosti. Bivanje ni samo hiša. Bivanje pomeni nekje biti. Nekje imeti bivališče. Nekje imete dom. To, da se v kraju kjer bivamo, počutimo tudi doma, najverjetneje pomeni, da smo tam vključeni v družbo, da smo vključeni v aktivnosti, da imamo dostop do informacij, da imamo možnost soodločanja, da imamo ekonomsko varnost. In če imamo vse to, živimo na pravem mestu. In če bomo vse to imeli v starosti, potem živimo v kraju, ki je starosti prijazno mesto.**

**Prijazna mesta starostnikom, odraslim, mladim, ljudem, pa ustvarjamo posamezniki. Posamezniki s svojim razmišljanjem, s svojimi dejanji in s svojimi odločitvami. Z novimi spoznanji in idejami prebrane publikacije, vam želimo, da boste z njimi še lažje ustvarjali prijazna mesta in že sedaj sprejemali prave odločitve, za katere si boste hvaležni tudi v starosti.**

# MLADI STARCI

## Uredništvo

Katja Martinčič, Tina Mervic, Primož Pavšič

## Besedila

Urška Smrke, Tina Mervic, Katja Martinčič, Primož Pavšič

## Fotografije delavnice in razstave

Katja Martinčič

## Grafični prikazi analiz in rezultatov delavnic ter izdelava 3D modelov

Primož Pavšič

## Fotografije in grafični prikazi primerov dobre prakse

spletne strani in publikacije avtorjev projektov

## Sodelavci pri izvedbi delavnice in razstave

Eva Ivačič, Lea Ograjšek, Maruša Tušar, Helena Ločniškar, Nejc Lužnik

## Oblikovanje in prelom publikacije

Katja Martinčič

## Izdajatelj

Ministrstvo za okolje in prostor republike Slovenije

Društvo Streha za vse

Zveza društev Mladinski center Idrija

## Tisk

printam.si, Ljubljana

## Naklada

40 Izvodov

Idrija, 2020

© Besedila, slikovno gradivo in fotografije so last avtorjev.

## Sofinanciranje publikacije MLADI STARCI

Ministrstvo za okolje in prostor v sklopu Javnega razpisa za sofinanciranje projektov promocije in ozaveščanja na področju urejanja prostora in graditve v letu 2019.

Društvo Streha za vse

Madinski center Idrija



REPUBLIKA SLOVENIJA  
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

